Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра менеджменту та управління економічними процесами

«КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ»

курс лекцій
для студентів ОС «Магістр»
спеціальності 073 «Менеджмент»

Мукачево
МДУ 2017

УДК 005.941

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою Мукачівського державного університету
протокол №13 від «26» червня 2017 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри менеджменту та управління економічними процесами
протокол №18 від 22 «травня » 2017 р.

Укладач

Феєр О.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління економічними процесами МДУ

Рецензент

Нестерова С.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів МДУ

К68: Корпоративне управління: курс лекцій для студентів ОС «Магістр» спеціальності 073 «Менеджмент» / Укладач Феєр О.В. – Мукачево : МДУ, 2017. - 85 с. (5,57 др.арк.)

Розглянуто прикладні проблеми корпоративного управління відповідно до програм курсів Менеджмент (для студентів спеціальності 073 “Менеджмент”). Послідовно висвітлено зміст корпоративного управління та його місце в загальній системі управління; моделі корпоративних відносин; еволюцію формування корпоративної форми бізнесу; охарактеризовану зовнішню сферу корпоративного управління; учасників корпоративних відносин та органи корпоративного управління; сформульовано основні положення щодо стратегічного управління корпораціями; оцінювання ефективності корпоративного управління. Основний акцент зроблено на формування фахових компетентностей у сфері корпоративного управління.

© МДУ,2017
© Феєр О.В., 2017

Зміст

1.	Зміст	3
2.	Вступ	4
3.	Програма дисципліни	5
4.	Зміст лекцій	7
	Тема 1. Теоретичні основи корпоративного управління	7
	Питання для самостійної підготовки	19
	Система контролю знань	19
	Тема 2. Зовнішня сфера корпоративного управління	22
	Питання для самостійної підготовки	32
	Система контролю знань	32
	Тема 3. Учасники корпоративних відносин та органи корпоративного управління	36
	Питання для самостійної підготовки	51
	Система контролю знань	51
	Тема 4. Стратегічне управління корпораціями	54
	Питання для самостійної підготовки	60
	Система контролю знань	60
	Тема 5. Оцінювання ефективності корпоративного управління	63
	Питання для самостійної підготовки	70
	Система контролю знань	70
5.	Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль	74
6.	Словник термінів та понять з корпоративного менеджменту	76
7	Список використаних та рекомендованих джерел	83

ВСТУП

Мета дисципліни - ознайомлення студентів із теоретичними основами корпоративного управління, інституційними та інформаційними інструментами забезпечення функціонування системи корпоративного управління на підприємствах.

Завданням вивчення дисципліни є теоретична та практична підготовка студентів фаху з питань: застосування теоретичних аспектів корпоративного управління в практичній діяльності; використання основних елементів та принципів корпоративного контролю, механізм його здійснення в діяльності підприємств; застосування методів оцінки економічної ефективності корпоративного управління; формування системи органів корпоративного управління, принципів їх функціонування та форм підзвітності.

Після вивчення дисципліни студент повинен знати:

- принципи корпоративного управління;
- принципи організації та функціонування органів корпоративного управління; моделі корпоративного управління в сучасних умовах;
- основні елементи та принципи корпоративного контролю;
- методи оцінки економічної ефективності корпоративного управління.

Вміти:

- використовувати теоретичні основи корпоративного управління;
- принципи корпоративного управління в сучасних умовах;
- особливості моделей корпоративного управління в сучасних умовах, міжнародний та вітчизняний досвід становлення;
- принципи та механізм функціонування найвищого рівня управління акціонерним товариством (загальні збори акціонерів, рада директорів, спостережна рада, ревізійні органи);
- права та обов'язки акціонерів, їх реалізацію, дотримання та захист; порядок виплати дивідендів та проведення ефективної дивідендної політики;
- основні елементи та принципи корпоративного контролю, механізм його здійснення, а також основні процеси ринку корпоративного контролю (злиття та поглинання);
- природу корпоративних конфліктів, способи їх уникнення та урегулювання;
- умови та методи оцінки економічної ефективності корпоративного менеджменту на акціонерних товариствах;
- склад основних елементів та механізм формування корпоративної культури у сучасному акціонерному товаристві.

Загальні компетентності: здатність застосовувати знання на практиці; уміння планувати та розподіляти час; уміння працювати самостійно; здатність до прийняття рішень; здатність до аналізу та порівняння отриманої інформації з іншими джерелами; здатність до самокритики; турбота про якість виконаної роботи; здатність до письмової і усної комунікації рідною мовою; навики роботи з комп'ютером; дослідницькі навики; базові знання в галузі, необхідні

для освоєння дисциплін; базові уявлення про процеси в суспільстві, які на сучасному етапі впливають на розуміння основних понять та явищ, які охоплює дисципліна "Корпоративне управління".

Фахові компетентності: Приймати рішення щодо управління, організації, регулювання відносин між учасниками корпоративного управління на економіко-правовому підґрунті; обґрунтовувати вибір моделей корпоративної поведінки, культури.

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1.
Теоретичні основи корпоративного управління

Сутність корпоративного управління та його роль у процесі господарювання. Характеристика елементів корпоративного управління. Принципи корпоративного управління та вплив міжнародного співтовариства на їх узагальнення. Моделі корпоративних відносин: світовий досвід та особливості управління корпораціями в Україні. Еволюція формування корпоративної форми організації бізнесу. Основні характеристики інтеграційних процесів, типи та форми інтегрування. Корпоративна культура та її роль у корпоративному управлінні. Різновиди організаційних об'єднань корпоративного типу в різних секторах економіки.

Тема 2.
Зовнішня сфера корпоративного управління

Форми державного регулювання ринку цінних паперів. Роль і функції Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Антимонопольне регулювання в корпоративному секторі. Управління корпоративними правами держави. Сутність та роль депозитарної системи в корпоративному регулюванні. Види депозитарної діяльності та її суб'єкти. Управління рухом акцій на первинних і вторинних ринках. Фінансові посередники в системі корпоративного управління. Основні організаційні форми фінансового посередництва.

Тема 3.
Учасники корпоративних відносин та органи корпоративного управління

Ключові учасники корпоративних відносин: світовий досвід та вітчизняна практика. Система органів корпоративного управління. Загальні збори акціонерів та їх повноваження. Наглядова рада та причини її створення. Повноваження Наглядової ради. Ревізійна комісія. Повноваження ревізійної

комісії. Правління та його повноваження. Порядок формування органів управління та їх кількісний склад. Порядок роботи органів управління. Трудові відносини з посадовими особами органів управління корпорації. Відповідальність посадових осіб органів управління акціонерного товариства. Заходи щодо забезпечення інформаційної прозорості в Кодексі корпоративної поведінки. Конфлікти інтересів між учасниками корпоративних відносин.

Тема 4.
Стратегічне управління корпораціями

Особливості стратегічного управління корпораціями. Стратегічне управління як інструмент реалізації потенціалу корпоративного управління. Визначення параметрів системи стратегічного планування корпорації. Система погодження та затвердження стратегічних і поточних планових документів. Сутність та критерії формування системи стратегічного моніторингу. Зв'язок результатів моніторингу з цілями та стратегією корпорації. Визначення цілей діяльності корпорацій. Характеристика підходів та загальні закономірності встановлення корпоративних цілей. Особливості визначення корпоративної місії та забезпечення її взаємозв'язку з місіями корпоративних формувань.

Тема 5.
Оцінювання ефективності корпоративного управління

Рейтингові оцінки якості корпоративного управління. Критерії фінансової оцінки якості різних систем корпоративного управління: показники зворотності банківських кредитів, акціонерна вартість і вартість «учасників». Методичні підходи до визначення ефективності корпоративного управління. Фактори підвищення ефективності корпоративного управління. Показники та особливості оцінювання ефективності корпоративного управління. Напрями підвищення ефективності управління корпораціями. Оцінка ефективності механізмів корпоративного управління. Організаційна ефективність: сутність, параметри та методи оцінки. Ефективність корпоративного управління як досягнення балансу інтересів.

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Лекція 1.
Передумови формування корпоративної форми організації бізнесу

1. Сутність та підходи до визначення сутності корпоративного управління
2. Еволюція формування корпоративної форми організації бізнесу
3. Розвиток корпоративних відносин в Україні

Базові поняття: корпоративне управління, корпоративні права, корпоративні відносини, корпорація, еволюція корпоративного управління

Література [основна: 16,20,22; додаткова: 11-13]

1. Сутність та підходи до визначення сутності корпоративного управління

Корпоративне управління (КУ) – це складна система економічних відносин, яка породила формування повноцінної теорії корпоративного менеджменту у 60-і рр. XX століття.

Сучасне корпоративне управління – це складна економіко-правова система, що об'єднує норми законодавства, внутрішні нормативні документи та багаторівневу структуру управління, практику господарювання в державному та недержавному секторі, що дає можливість корпораціям реалізовувати свої потенційні можливості доступу до фондів фінансового ринку, ефективно здійснювати господарську діяльність, нагромаджувати курсову вартість корпорації через підвищення вартості акцій і захищати до того ж інтереси акціонерів і суспільства загалом.

Так, за визначенням фахівців Світового банку, корпоративне управління - це «система виборних та призначених органів, які здійснюють управління діяльністю відкритих акціонерних товариств, яка відображає баланс інтересів менеджерів і спрямована на забезпечення максимально можливого прибутку від усіх видів діяльності відкритого акціонерного товариства в межах норм чинного законодавства» А. Кедбері розглядає корпоративне управління як систему керівництва і контролю за діяльністю компаній».

У вузькому розумінні корпоративне управління полягає у забезпеченні діяльності менеджерів щодо управління підприємством в інтересах власників акціонерів. У широкому розумінні корпоративне управління – це захист та врахування інтересів як фінансових, так і не фінансових інвесторів, що роблять свій внесок у діяльність корпорації (концепція «співзасновників»).

Існує багато визначень щодо корпоративного управління, що дало можливість виокремити наступні підходи до визначення сутності корпоративного управління :

1. *правовий* - система відносин між органами управління акціонерним товариством, його власниками та зацікавленими особами з питань функціонування компанії

2. *економічний* - процес управління, спрямований на ефективне та раціональне використання ресурсів, націлений на отримання прибутку

3. *соціальний* - управління компанією як суспільним інститутом, якому суспільство надає ресурси для того, щоб воно забезпечило задоволення потреб соціуму

4. *психологічний* - управління, що породжує корпоративну культуру, тобто комплекс загальних традицій, установок, принципів поведінки

5. *галузь знань* - наука про управління, що досліджує досвід та особливості управління акціонерними товариствами

6. *із позиції компанії* - забезпечення виживання компанії та її безперервного розвитку

7. *із позиції акціонера* - політика та практична діяльність наглядової ради компанії, що сприяє захисту прав акціонерів – її власників

8. *з позиції великого інституційного інвестора* - управління, яке сприяє тому, щоб вкладення не були пов'язані зі значними ризиками та забезпечували довгострокові гарантії збереження та збільшення вкладеного капіталу

9. *із позиції фінансової системи* - визначено інституційні угоди, що забезпечують трансформацію збережень в інвестиції та розподіляють ресурси серед альтернативних користувачів у індустріальному секторі

Головна *функція корпоративного управління* - забезпечення діяльності корпорації в інтересах її власників (акціонерів), які надали фінансові ресурси для її розвитку, а також в інтересах інших зацікавлених осіб.

Предмет корпоративного управління - організаційно-управлінські відносини щодо формування і використання акціонерного капіталу, а також ефективної організації і координації дій учасників корпоративних взаємин.

Отже, основними поняттями на яких ґрунтується корпоративне управління є корпорація, корпоративна власність і корпоративні права.

Корпорація - це договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Корпоративна власність – це власність, що належить особі або групі осіб.

2. Еволюція формування корпоративної форми організації бізнесу

Дослідження історичних аспектів розвитку корпоративного управління дозволяє визначити ключові проблеми управління корпораціями, можливості їх уникнення чи вирішення, переваги корпорацій над іншими формами

організування бізнесу та можливості їх використання в сучасних економічних умовах.

Підприємницькі об'єднання виникли ще у IV тис.до н.е. Так, економіка перших держав, наприклад, Шумерського царства, а також Месопотамії середини II тис.до н.е., грунтувались на родоплемінних об'єднаннях, що функціонували за рахунок капіталу членів общини. Аналогічні об'єднання відомі на території древніх ассирійців та фінікійців. Значить у цей історичний період виникали об'єднання, що функціонували винятково відповідно до волі людей, котрі брали в них участь на паритетних засадах. Відомі економісти XIX ст. Саварі, фон Савіньї, Тель та інші визначали АТ як товариство, оскільки на той час форм організації бізнесу, аналогічних сучасним корпоративним об'єднанням, не існувало. Отже, попередниками сучасних АТ визначались товариства, які існували на основі спільного договору учасників, спрямовували свої зусилля на досягнення спільної господарської цілі та відповідали ключовим характеристикам сучасних АТ.

Перші товариства, в структурі яких існували елементи, властиві інституту АТ, виникли в Древній Греції. В економіці Древнього Риму також функціонували господарські утворення, що грунтувались на об'єднанні капіталів населення міст. Так, відомий історик Момлезен однаково описував економіку як Древніх Афін, Риму, Коринту, так і Лондона, Парижа та Нью-Йорка XIX століття, стверджуючи, що здійснювані сучасним капіталом операції є спадщиною древньої цивілізації. У законодавстві Древнього Риму епохи Цицерона зустрічається товариське об'єднання публікантів (societas publicanorium), яке багато дослідників називають першим прообразом АТ. Організаційна структура societas publicanorium відповідала сучасним формам управління АТ.

Підприємницькі об'єднання мали також важливе значення в економіці середньовічних європейських країн. У X ст. в Європі у гірничій галузі почали функціонувати товариські форми організування діяльності. У XIII ст. в Італії товариства торгівців-власників суден набувають рис корпоративних об'єднань. У Франції та Німеччині виникли товариства з експлуатації млинів, що керувались правлінням, яке обирали учасники. Частки їхнього капіталу починають вільно продавати, передавати у заставу, переходити у спадок.

Також товариські об'єднання набували і окремих специфічних форм. Зокрема у XIV ст. в Італії виникли військові товариства. У XVI ст., особливо під час правління королеви Єлизавети Тюдор, в Англії почали виникати піратські товариства, що були близькими до ранніх колоніальних компаній. Саме в піратських товариствах принцип відповідальності акціонерів винятково в межах свого вкладу набув значної актуальності. Найвідомішими з таких товариств стали товариства, що фінансували піратську експедицію (1572-1573рр.) та кругосвітню подорож Дрейка (1578-1580 рр.), прибуток якої становив 1,5 млн. ф.ст., за статутного капіталу товариства 5 тис. ф.ст.

XVI ст. можна вважати першим етапом еволюції корпорацій, коли акціонерну форму (спочатку лише за назвою) почали використовувати підприємці провідних країн Європи. Для обслуговування економічних інтересів

була необхідною нова організаційно-правова форма, новий вид підприємницького об'єднання. Історично ним стала колоніальна компанія, протягом століття набувши такої форми, після удосконалення якої у XIX ст. і була сформована сучасна економіко-правова конструкція «акціонерне товариство». Протягом XVI-XVII ст. було утворено близько 60 корпоративних об'єднань (колоніальних компаній), найвідомішими з яких є Московська (1533 р.), Голландська (1602 р.), Англійська (1600 р.) та Французька Ост-Індійська компанії. У XVI-XVII ст., коли вони виникли, ніхто не розглядав їх як нову організаційно-правову форму. Тому про колоніальні компанії можна говорити як про «квазіакціонерні товариства». Аналогічні форми організування підприємницької діяльності, близькі до сучасних АТ, у XVII-XVIII почали застосовувати у Швеції, Данії, Росії. Одним із перших акціонерних (неколоніальних) товариств вважається Англійський банк, який був створений у 1864 році. Для його створення була оголошена передплата на 1,2 млн.ф.ст., які і були передані уряду Англії під 8% річних.

Основні ж принципи сучасного корпоративного управління були закладені лише в кінці XVIII – на початку XIX ст. А безпосереднє законодавче регулювання корпоративної діяльності розпочалось із XIX ст. Уперше АТ, як організаційно-правова форма підприємницької діяльності, зафіксована у французькому Торговому кодексі 1808 року. Тому деякі дослідники саме його називають актом, із моменту видання якого виник правовий інститут «акціонерне товариство». У 1843 році в Прусії, у 1844 р. – в Англії, у 1856 р. – у Франції видають самостійні цивільно-правові закони про акціонерні товариства. У 1862 році в Англії всі законодавчі акти, що регулювали діяльність АТ, зведено в єдиний закон, і вперше у світі була запроваджена реєстраційна система створення АТ, а у 1867 році вперше дозволено випуск акцій на пред'явника.

У другій половині XIX ст. АТ отримали повне право утворення та детальне законодавче регламентування їх діяльності практично у всіх країнах Європи та більшості американських штатів. З цього часу розпочався другий етап еволюції АТ, пов'язаний з початком використання акціонерної форми для створення господарських об'єднань незалежних юридичних осіб). Першою такою корпорацією була «Стандарт Оіл» Дж.Д. Рокфеллера.

Третій етап еволюції систем управління АТ, розпочався у 20-х роках XX ст., коли АТ набуло визнання найпрогресивнішої форми організування підприємницької діяльності. Наприкінці XX ст. практика усебічного регулювання діяльності корпорацій отримала назву «корпоративне управління» (КУ). У 1931 році А. Берлі і Г. Мінз (США) публікують свою основоположну роботу «Сучасна корпорація і приватна власність» положення якої стали базою сучасних теорій у сфері КУ (концепція «колективного капіталізму»).

Останнім етапом історії КУ можна вважати період, починаючи з 50-х років XX ст. і до сьогодні, коли у країнах із ринковою економікою учасниками АТ стає значна частина населення. Вагомим досягненням на даному етапі розвитку КУ став розвиток внутрішніх корпоративних правил. У 1968 р. Європейське економічне співтовариство приймає директиву про корпоративне

законодавство для європейських компаній. У 1992 р. комітет Кедбюрі публікує перший Кодекс корпоративного управління (Великобританія), наслідком якого стала реалізація принципу «прозорості» – корпорації почали публікувати фінансову звітність (спочатку вимога застосовувалась для включення в лістинг окремих бірж, однак на сучасному етапі вона зафіксована в законодавстві більшості країн світу). Також на даному етапі розвитку сформувались дві основні моделі КУ – Англо-саксонська (одноярусна) та європейська (двоярусна) та типова управлінська структура корпорації. Отже У XX ст. АТ стало домінуючою організаційно-правовою формою у світовій економіці. А тому КУ, як система управління будь-якими організаційно-економічними напрямками діяльності корпорацій, набуває надзвичайної важливості та забезпечує дотримання інтересів акціонерів і суспільства загалом.

3. Розвиток корпоративних відносин в Україні

Розвиток корпоративних відносин в Україні з моменту здобуття незалежності пройшов декілька етапів. Умовно, їх можна розподілити на 4 основних блока, які включають: формування законодавства в області корпоративних відносин. Прийняття Законів України «Про господарські товариства», «Про власність», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про інвестиційну діяльність», «Про підприємства в Україні», «Про підприємництво» та ін. Ці правові документи, які прийняті на початку 90-х років минулого століття, стали базою для створення, функціонування і розвитку корпоративного управління в Україні; корпоратизація та приватизація майна державних підприємств. Становлення класу власників. Завдяки цьому етапу в розвитку корпоративних відносин, який припав на середину-кінець 90-х років XX століття, були сформовані основи корпоративної культури, розвивалися відносини приватної власності з колективним регулювання, почав функціонувати ринок цінних паперів; формування сучасного корпоративного законодавства. Поглиблення та розширення економічних, соціальних та правових аспектів корпоративних відносин. Цей історичний етап характеризується прийняттям Законів України «Про інститути спільного інвестування» (пайові та корпоративні інвестиційні фонди), «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок» та ін. Особливістю даного етапу є: остаточне закріплення прав власності за обраним колом осіб, формування обліку прав власності на корпоративні права, пік інвестиційної активності на фондовому ринку; формування антирейдерського законодавства; посилення фінансово-виробничих груп в розподілі активів підприємств; формування спеціальної корпоративної культури. Такий етап розвитку корпоративних відносин, який почався з кінця 2000-х р. і охоплює сьогодення, є в свою чергу основою для подальших перспектив корпоративного управління в Україні, які, на наш погляд, повинні враховувати позитивний закордонний досвід корпоративного регулювання, впровадження нових фінансових інструментів, подальший розвиток корпоративної культури.

Лекція 2.
Теоретичні засади корпоративного управління

1. Корпоративне управління: сутність, принципи, суб'єкти, об'єкти
2. Функції корпоративного управління
3. Системи і моделі корпоративних відносин

Базові поняття: суб'єкт корпоративного управління, об'єкт корпоративного управління, принципи корпоративного управління, функції корпоративного управління, інсайдерська система корпоративного управління, аутсайдерська система корпоративного управління, моделі корпоративного управління, кейрецу

Література [основна:7,17,23; додаткова: 2-5,10]

1. Корпоративне управління: сутність, принципи, суб'єкти, об'єкти

Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» визначає **корпоративне управління** як систему відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством.

Суб'єктами корпоративних відносин виступають:

1. Емітенти - як правило, це акціонерні товариства;
2. Акціонери, тобто інвестори;
3. Менеджери корпоративного підприємства;
4. Держава в особі органів державної влади і місцевого самоврядування;
5. Кредитори та інші зацікавлені особи, які тим чи іншим способом втягуються в процес функціонування підприємства.

Ключовою особою серед суб'єктів корпоративних відносин є емітент. Саме емітенти є споживачами інвестицій, які вони отримують шляхом випуску цінних паперів. Таким чином вони об'єднують осіб, які інвестують в цінні папери емітента.

Акціонери купуючи цінні папери забезпечують в такий спосіб саме існування корпорації і виступають постачальниками «ризикового» капіталу, необхідного для її виникнення, розвитку й зростання. Відповідно, інтереси акціонерів повинні бути основними у процесі діяльності корпоративного підприємства.

Акціонери несуть найвищі ризики:

- неотримання грошової винагороди, якщо діяльність корпорації, з певних причин, не приносить прибутку;
- у випадку банкрутства корпорації отримують матеріальну компенсацію лише після розрахунку за зобов'язаннями перед всіма іншими групами.

Акціонери мають можливість впливати на управління корпорацією трьома шляхами:

Перший - через проведення зборів акціонерів, обрання того чи іншого складу ради директорів і схвалення чи несхвалення діяльності органів управління корпорації.

Другий - шляхом продажу власних акцій, впливаючи тим самим на їх ринковий курс.

Третій - створюючи можливість поглинання корпорації акціонерами, не дружніми до діючих органів управління.

Менеджери корпорації представлені різними рівнями, згідно ієрархії управління, від найнищого до найвищого. Вони виконують наступні функції:

1. Виконавча. Забезпечення виконання планів та завдань поставлених власниками чи наглядовою радою корпорації.

2. Управлінська. Забезпечення функціонування корпорації в найбільш ефективний спосіб; поточне управління діяльністю корпорації.

3. Аналітична. Дослідження та оцінка зовнішнього і внутрішнього середовища корпорації та розроблення пропозицій щодо її розвитку.

4. Представницька. Ведення діяльності від імені корпорації у зовнішньому середовищі.

5. Посередницька. Забезпечення двостороннього зв'язку між акціонерами та корпорацією.

Органи державної влади та місцевого самоврядування хоч і не мають безпосереднього стосунку до управління тієї чи іншої корпорації, проте зацікавлені в їх розвитку, стабільній роботі підприємств та залучені інвестицій, що означає надходження капіталу в регіон, збільшення податкових надходжень та інших обов'язкових платежів, створення додаткових робочих місць. Що в свою чергу сприяє соціально-економічному розвитку.

Кредитори зацікавлені у фінансовій стабільності корпорації, оскільки це означає її можливість виконати взяті на себе зобов'язання.

Об'єктами корпоративного управління в Україні є господарські товариства. Проте не всі господарські товариства попадають під поняття корпоративних. До таких насамперед відносять акціонерні товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, тобто ті, в яких управління відокремлене від власності.

Загальним об'єктом управління можна вважати корпоративні права, проте вони не можуть існувати без корпорації як цілісного суб'єкта господарювання - юридичної особи.

Об'єктом корпоративного управління є також державне майно, передане в статутні капітали господарських товариств, акції акціонерних товариств, що належать державі.

Корпоративне управління здійснюється на основі принципів, сформульованих Консультаційною групою Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), які стали основою для їх затвердження у багатьох країнах.

Принципи корпоративного управління зосереджені на проблемах управління, що виникають у результаті відокремлення власника від управління, та мають рекомендаційний характер (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Сутність принципів корпоративного управління ОЕСР [1]

Принципи ОЕСР	Зміст принципу
Права акціонерів	Система корпоративного управління повинна захищати права акціонерів
Однаково справедливе ставлення до акціонерів	Система корпоративного управління повинна забезпечувати однаково справедливе ставлення до акціонерів, включаючи дрібних та іноземних акціонерів. Усі акціонери повинні мати можливість вдаватися до ефективних засобів захисту в разі порушення їхніх прав
Роль зацікавлених осіб	Система корпоративного управління має визнавати передбачені законом права зацікавлених осіб та заохочувати активне співробітництво між товариством та зацікавленими особами у створенні добробуту, робочих місць та забезпеченні стабільності
Розкриття інформації та прозорість	Система корпоративного управління повинна забезпечувати своєчасне й точне розкриття інформації з усіх найважливіших питань, що стосуються товариства, включаючи його фінансовий стан, продуктивність, власність та управління товариством
Обов'язки ради	Система корпоративного управління має забезпечувати стратегічне керівництво товариством, ефективний нагляд за діяльністю правління з боку ради, а також відповідальність цієї ради перед товариством та акціонерами

Принципи корпоративного управління ОЕСР стали основою для розробки та затвердження відповідних принципів в Україні, які також мають рекомендаційний характер для застосування.

До основних принципів корпоративного управління в Україні належать наступні: мета товариства; права акціонерів; наглядова рада й виконавчий орган; розкриття інформації та прозорість; контроль за фінансово-господарською діяльністю товариства; зацікавлені особи. Національні принципи відокремлюють принцип контролю в процесі діяльності підприємства, який забезпечується за допомогою наглядової ради (через аудиторський комітет ради), ревізійної комісії; служби внутрішнього аудиту, а також обов'язкової зовнішньої аудиторської перевірки.

2. Функції корпоративного управління

До функцій корпоративного управління належать:

- *методологічна* – проявляється насамперед в тому, що корпоративне управління спрямовує свою увагу на дослідження явищ, які відбуваються як в середині так і ззовні акціонерного товариства, і формує систему пов'язаних з цим понять, що використовуються в подальшому для оцінки діяльності АТ;
- *ідеологічна* – формує певну систему корпоративного управління з вихідних умов та визначити ефективні напрямки його розвитку;
- *системотворча* – дозволяє об'єднати визначальні елементи корпоративного управління і на їх базі сформувати стратегічні переваги;

- *описова* - дозволяє на основі констатації дійсних фактів процесу корпоративного управління відобразити його реальність і специфічність;

- *діагностична* – дає змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки між елементами в системі корпоративного управління та визначити напрями його змін з урахуванням впливу факторів;

- і*нструментальна* – визначає порядок підготовки нормативно-правових актів, що регулюватимуть процес корпоративного управління для досягнення певних економічних результатів;

- *нормотворча* - забезпечує створення правового поля для визначення повноважень, прав і відповідальності різних учасників акціонерного товариства (на основі статуту та внутрішніх нормативних положень АТ);

- *експертна* - проявляється в залученні провідних фахівців галузі корпоративного управління для отримання досвіду та оцінки в напрямку формування перехідної моделі корпоративного управління в Україні;

- *практично-прикладна* - полягає у впровадженні напрацьованих і підтверджених світовим досвідом стандартів корпоративного управління в практику господарювання акціонерних товариств, з урахуванням сучасних національних особливостей та економічних реалій;

- *інформаційна* – забезпечується визначеним обсягом прозорої інформації, яка повинна надаватися всім учасникам для здійснення ефективного процесу корпоративного управління;

- *функція специфіки* – дозволяє виокремити і зорієнтувати певні особливості механізму корпоративного управління на розвиток акціонерного товариства, залежно від галузі його діяльності;

- *прогностична* – визначає напрями розвитку акціонерного товариства на основі закономірностей минулого та сучасного в процесі корпоративного управління, передбачаючи наслідки;

- *комунікативна* – забезпечує процес корпоративного управління на основі інформаційних відносин між його суб'єктами;

- *культурологічна* – проявляється у запровадженні засад корпоративної культури в роботі акціонерних товариств;

- *навчальна* – виявляється в тому, що є базою для підготовки фахівців з корпоративного управління як в цілому так і за окремими його напрямками;

- *пошукова* – полягає у виявленні невикористаних або знаходженні нових резервів росту вартості АТ та його цінних паперів;

- *організаційна* – дозволяє об'єднати учасників корпоративного управління і за визначеними напрямами розвитку акціонерного товариства дозволяє забезпечити механізм їх досягнення. В даному випадку йдеться про організацію виробничої, фінансової та інших видів діяльності акціонерного товариства в інтересах акціонерів, які забезпечують це акціонерне товариство фінансовими ресурсами;

- *мотиваційна* – заохочує учасників корпоративного управління в отриманні економічних або управлінських вигод;

- *стимулююча* – випливає з мотиваційної функції і передбачає її забезпечення (моральне, матеріальне, гарантійне тощо);

- *вимірююча* – вимірює результати управління АТ з його економічними результатами господарювання;

- *планування* – передбачає в процесі корпоративного управління визначення стратегічних планів акціонерного товариства та порядок їх забезпечення;

- *координуюча* – дозволяє узгоджувати інтереси між учасниками корпоративного управління, будуючи для кожного максимальні прерогативи;

- *регулююча* – на основі нормативно-правових засад дозволяє врегульовувати взаємозв'язки між учасниками корпоративного управління;

- *розподільча* – процес корпоративного управління, з одного боку, розподіляє повноваження учасників корпоративного управління за статусом наданих прав, а, з іншого, визначає переваги в отриманні економічних вигод;

- *функція захисту та економічної безпеки* – проявляється в застосуванні дієвого механізму захисту прав і інтересів всіх учасників корпоративного управління (особливо акціонерів) та акціонерного товариства в цілому;

- *контрольна* – полягає у порівнянні визначених цілей та напрямів розвитку акціонерного товариства, зростанні його вартості, які базуються на процесі корпоративного управління, з досягнутими.

3. Системи і моделі корпоративних відносин

Переважного поширення у світі набули дві управлінські системи корпоративного регулювання, які склались історично та економічно в тих чи інших країнах і характеризують основні підходи до проблеми повноважень і відповідно прийняття рішень і реалізації прав власності. Ці системи отримали назви інсайдерських та аутсайдерських.

Інсайдерські системи управління існують у разі, коли власність сконцентрована в руках кількох осіб, які володіють великими частками корпоративного майна. У цьому випадку значна частина функцій управління здійснюється цими (юридичними чи фізичними) особами і менеджмент перебуває під їх прямим впливом. Характерним є те, що інсайдери є водночас і акціонерами, і менеджерами таких корпорацій.

Аутсайдерські системи характеризуються широкою акціонерною власністю, яка є досить розпорошеною, і тому вплив на прийняття рішень більшою мірою залежить від менеджерів, застосування різних форм перехоплення 15 контролю за корпорацією. Вважається, що в країнах континентальної Європи та в Японії існує переважно інсайдерська система корпоративного управління, в США і Великій Британії - аутсайдерська. Таке розмежування засновується на рівнях концентрації корпоративної власності і застосуванні дворівневих або однорівневих систем управління.

Світова практика вказує, що немає єдиної універсальної моделі корпоративного управління. Існують базові моделі, відмінні особливості яких здебільшого пов'язані із специфікою відносин власності, розвитку фінансових систем, інших історичних передумов різних країн: англо-американська, німецька, японська. Основні елементи зазначених моделей корпоративного управління такі: країни поширення; головні учасники реалізації моделі

корпоративних відносин; законодавчі норми; структура володіння акціями; моніторинг діяльності; форми та засоби фінансування; структура ради директорів; вимоги до розкриття інформації; корпоративні дії, що потребують схвалення акціонерів. Розглянемо докладніше кожну з наведених моделей корпоративного управління.

Англо-американська модель (застосовують у корпораціях Великобританії, США, Австралії, Нової Зеландії, Канади і деяких інших країн) характеризується наявністю індивідуальних і інституційних інвесторів і кількістю незалежних (яка постійно збільшується), тобто не пов'язаних з корпорацією, акціонерів (їх називають «зовнішніми», або «аутсайдерами»), а також чітко розробленою законодавчою базою, яка визначає права й обов'язки трьох ключових учасників – директорів, менеджерів і акціонерів.

Ключові учасники. Учасники англо-американської моделі є менеджери, директори, акціонери (особливо інституційні), урядові агентства, біржі, саморегулювальні організації, консалтингові фірми.

Англо-американська модель передбачає розподіл володіння і контролю, що дозволяє інвесторам передавати керівництво менеджерам, призначаючи їх своїми агентами. Оплату за розподіл володіння і контролю називають агентськими послугами.

Склад акціонерів. Інституційний інвестор відрізняється від індивідуального тим, що управляє акціями професійно, управління ними – це одна з основних сфер його діяльності, бо він вкладає в ці акції значні кошти.

Склад ради директорів. Одноріvнева рада з великою часткою зовнішніх незалежних директорів

Вимоги до розкриття інформації. Найжорсткіші вимоги: щоквартальний фінансовий звіт, довідка про винагороду та діяльність директорів, дані про склад акціонерів стосовно аудиторів та запланованих реорганізаціях.

Законодавча база. Федеральне законодавче агентство, Комісія по цінним паперам та біржам. Регулює реєстрацію компаній закони штатів, які мають деякі відмінності. У Великобританії – парламент та Колегія по цінним паперам, а також велику роль відіграють біржі.

Корпоративні дії, що потребують схвалення акціонерів. Обов'язкова згода акціонерів, при виборі членів ради директорів, призначенні аудиторів та при реорганізації.

Японська модель застосовується в наступних країнах Японія, Китай, Малайзія, Сінгапур, Південна Корея та інших.

Ключові учасники. Японська модель корпоративного управління багатостороння і базується навколо ключового банку та фінансово-промислової мережі, чи *кейрецу*.

Ключовий банк і кейрецу (основний внутрішній акціонер компанії)– два різні елементи японської моделі, які водночас дублюють і доповнюють один одного. Майже всі японські компанії мають тісні зв'язки з ключовим банком.

Банк надає своїм корпоративним клієнтам кредити і послуги щодо випуску облігацій, акцій, ведення розрахункових рахунків і консалтингові послуги. Зазвичай, ключовий банк – основний власник акцій корпорації.

Склад власників. У японській моделі банки – це ключові акціонери, які взаємодіють з корпораціями. Це основна відмінність обох моделей від англо-американської, згідно з якою такі відносини заборонені антимонопольним законодавством. Американські й англійські корпорації одержують фінансові та інші послуги із різних джерел, включаючи добре розвинуті ринки цінних паперів.

Склад ради директорів. Рада директорів майже повністю складається з афілійованих осіб, тобто виконавчих директорів, керівників важливих відділів компаній і правління. Якщо компанія протягом тривалого періоду не дає прибутку, ключовий банк і члени кейрецу можуть зняти директорів і призначити своїх кандидатів. Інше, звичне для Японії явище, – введення відставних чиновників міністерств до складу ради директорів корпорації (наприклад, призначення такого чиновника в дирекцію банку).

Вимоги до розкриття інформації. Щоразу кожного півріччя розкривається фінансова звітність, інформація про членів ради директорів та список 10 найбільших акціонерів.

Законодавча база. Бюро цінних паперів та Комітет по нагляду за фондовими біржами. Великий вплив уряду через представників в радах директорів.

Корпоративні дії, що потребують схвалення акціонерів. Необхідна згода акціонерів сплаті дивідендів, виборі ради директорів, внесенні змін до внутрішніх документів, винагорода органів управління

Західноєвропейська (німецька) модель використовується в Німеччині, Нідерландах, Франції, Бельгії, Швеції, Норвегії та ін.

Німецька модель має унікальні особливості, що відрізняють її від інших моделей: двопалатне правління, що складається з виконавчої (чиновників корпорації) і наглядової (спостережної) (працівників/службовців компанії і акціонерів) рад; узаконені обмеження прав акціонерів щодо голосування, тобто статут підприємства обмежує кількість голосів, які акціонер має на зборах, що може не збігатися з кількістю акцій, власником яких він є.

Ключові учасники. Ключові учасники німецької моделі корпоративного управління – банки і корпоративні акціонери. Представники банків входять у правління компаній, акціями яких вони володіють, і координують їх діяльність.

Склад власників. У Німеччині основні акціонери – банки і корпорації, які утримують 27 і 41 % акціонерного ринку. Інституційні агенти (наприклад, банки) мають приблизно 3 %, індивідуальні інвестори – 4 %. Іноземним інвесторам належить 19 % ринку і їх вплив на німецьку систему корпоративного управління зростає.

Склад виконавчої і наглядової (спостережної) ради. Двопалатне правління – унікальна ознака німецької моделі. Наглядова (спостережна) і виконавча (правління) ради управляють німецькими корпораціями. Спостережна рада призначає і розпускає виконавчу раду, затверджує рішення вищого керівництва і дає поради виконавчій раді.

Вимоги до розкриття інформації. Зазвичай, одного разу за півріччя, надається фінансова інформація, розміри винагороди органів управління та відомості про головних акціонерів.

Законодавча база. Федеральні та місцеві закони визначають статути корпорацій, фондових бірж, правила, які встановлюють управлінський склад.

Корпоративні дії, що потребують схвалення акціонерів. Розподіл прибутків, ратифікація рішень ради директорів та правління, фінансові питання, реорганізація, вибори органів управління.

Питання для самостійної підготовки

1. Корпоративне управління як система.
2. Корпоративна культура та її роль у корпоративному управлінні.
3. Різновиди організаційних об'єднань корпоративного типу в різних секторах економіки.
4. Міжнародні стандарти корпоративного управління: Кодекс Кедбері, Кодекс найкращої практики для німецького корпоративного управління, рекомендації комітету з питань корпоративного управління, підготовлені у Франції, основні принципи та напрямки корпоративного управління в США.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Тести для перевірки знань

1. Трактування корпоративного управління як системи відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством викладено в:

1) Законі України "Про акціонерні товариства";
2) Законі України "Про державне регулювання ринку цінних паперів";
3) Законі України "Про господарські товариства";
4) Господарському кодексі України.

2. До моделей корпоративного управління не належить:

1) американська;
2) німецька;
3) японська;
4) інсайдерська.

3. Суб'єктами корпоративного управління виступають:

1) емітенти, акціонери, менеджери корпоративного підприємства, держава в особі органів державної влади і місцевого самоврядування, кредитори та інші зацікавлені особи;
2) акціонерні товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю;
3) державне майно, передане в статутні капітали господарських товариств;
4) цінні папери.

4. В Україні до підприємств корпоративного типу не належать:

1) акціонерне товариство;
2) товариство з обмеженою відповідальністю;
3) товариство з додатковою відповідальністю;
4) командитне товариство.

5. Ефективність корпоративного управління визначають як результат поєднання наступних факторів:

1) особливості національного законодавства, тип власності, органи управління, суспільний тиск;

2) емітенти, акціонери, менеджери, держава в особі органів державної влади і місцевого самоврядування, кредитори та інші зацікавлені особи;
3) норми управління, методи і функції управління;
4) учасники і зацікавлені особи.

6. До внутрішніх елементів системи корпоративного управління належать:
1) методи і функції управління;
2) методи і функції управління, органи управління корпорацією;
3) методи і функції управління, органи управління корпорацією, акціонери, емітенти і корпоративна культура;
4) норми управління і зацікавлені особи.

7. До зовнішніх елементів системи корпоративного управління належать:
1) методи і функції управління;
2) методи і функції управління, органи управління корпорацією;
3) методи і функції управління, органи управління корпорацією, акціонери і корпоративна культура;
4) норми управління і зацікавлені особи.

8. Поняття «кейрецу» характерне для моделі корпоративного управління:
1) агло-американська;
2) німецька;
3) японська;
4) змішана.

9. Корпорація - це...
1) договірне об'єднання, створене для постійної координації господарської діяльності;
2) договірне господарське об'єднання, створене на основі економічних інтересів виробничих працівників і акціонерів для отримання максимального прибутку від виробничої діяльності і вкладених інвестицій;
3) договірне об'єднання, яке не має права втручатися у виробничу і комерційну діяльність будь-кого з учасників.

10. Тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення загальної мети - ...
1) конгломерат;
2) консорціум;
3) концерн.

11. Суб'єкт господарювання, який володіє контрольними пакетами акцій інших суб'єктів господарювання - ...
1) картель;
2) асоціація;
3) холдингова компанія.

12. Які міжнародні корпорації ведуть свою ділову активність у масштабах усього світового економічного простору:
1) багатонаціональні;
2) глобальні;
3) транснаціональні.

13. Системи корпоративного управління, які характеризуються великою акціонерною власністю:
1) інсайдерські;
2) аутсайдерські;
3) глобальні.

14. Англо-американська модель використовується у корпораціях:
1) Японії та Австралії;
2) Франції і Австрії;
3) Канади і Великобританії.

15. Модель корпоративного управління, яка характеризується наявністю індивідуальних та інституціональних інвесторів і кількістю незалежних акціонерів, а також чітко розробленою законодавчою базою:

1) англо-американська;
2) німецька;
3) японська.

16. Модель корпоративного управління, яка має двопалатне правління та обмеження прав акціонерів щодо голосування - ...

1) англо-американська;
2) німецька;
3) японська.

17. Ключовими учасниками реалізації моделі корпоративного управління у Німеччині є:

1) банки і корпоративні акціонери;
2) менеджери, директори, акціонери, консалтингові фірми;
3) ключовий банк та фінансово-промислові групи.

18. Японська модель характеризується …. рівнем розкриття інформації:

1) високим;
2) жорстко регламентованим;
3) чітко регламентованими.

19. Англо-американській моделі корпоративного управління не притаманна:

1) низька розвиненість фондового ринку;
2) велике розповсюдження акціонерного капіталу;
3) підтримка конкуренції державою.

20. Модель корпоративного управління якої країни підкреслює важливість саморегульованого менеджменту і фахового контролю?

1) США;
2) Великобританії;
3) Німеччини.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття «корпоративне управління».
2. Інтерпретуйте корпоративне управління в широкому та вузькому розумінні.
3. За яких причин існує значна кількість дефініцій корпоративного управління.
4. Які основні принципи корпоративного управління вам відомі?
5. Визначте об’єкт і предмет корпоративного управління
6. Назвіть суб’єкти корпоративного управління.
7. Які на ваш погляд функції корпоративного управління є основними?
8. Ранжируйте елементи корпоративного управління на зовнішні та внутрішні.
9. Охарактеризуйте етапи формування корпоративних відносин в Україні.
10. Що являли собою перші соціально-економічні об’єднання, які розглядають в історії становлення корпорацій? З якою метою вони створювались?
11. Які види господарських об’єднань існують в Україні? Дайте їм визначення.
12. У чому полягає особливість структури володіння акціями і контролю над корпорацією в англо-американській моделі корпоративного управління?
13. Дайте сутнісну характеристику західноєвропейської моделі корпоративного управління.
14. Які дії потребують схвалення акціонерами в німецькій системі корпоративного управління?
15. Назвіть ключових учасників корпоративних відносин у японській моделі корпораціями.
16. Який тип контролю над корпораціями використовуються в інсайдерській та аутсайдерській системах корпоративного управління?
17. Визначте позитивні та негативні сторони англо-американської, японської та німецької

моделей корпоративного управління.
18.Що ви розумієте під інсайдерською системою корпоративного управління? У яких країнах вона набула поширення?
19.Дайте визначення аутсайдерської системи корпоративного управління. В яких країнах вона застосовується?

ТЕМА 2. ЗОВНІШНЯ СФЕРА КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

1. Зовнішні суб'єкти корпоративного управління
2. Державне регулювання в корпоративному секторі
3. Сутність та роль депозитарної системи в корпоративному регулюванні. Види депозитарної діяльності та її суб'єкти
4. Фінансові посередники в системі корпоративного управління. Основні організаційні форми фінансового посередництва

Базові поняття: суб'єкти корпоративного управління, держава, ринок, інституційні інвестори, державне регулювання корпоративного сектора, депозитарна система України, фінансові посередники

Література [основна: 1,5-,9;додаткова:1,3,7]

1. Зовнішні суб'єкти корпоративного управління

Для розвитку акціонерних товариств важлива взаємодія із зовнішнім середовищем, прогнозування його регуляторного впливу на корпорації та на внутрішній механізм узгодження інтересів суб'єктів корпоративних відносин.

Виділяють основні зовнішні суб'єкти корпоративного управління – державу, ринки, інституційних інвесторів (невласників корпоративних прав).

Перший зовнішній елемент забезпечується на рівні державного регулювання через органи загальної та спеціальної компетенції, які створюють норми і правила корпоративного контролю, відповідальність корпорацій. На загальному рівні законодавчих органів видаються нормативні акти, які мають чинність закону і регламентують загальні основи функціонування корпоративного сектору. Це насамперед Цивільний та Господарський кодекси України, Закони України «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні», «Про інститути спільного інвестування», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про антимонопольний комітет України», «Про приватизацію державного майна» та інші. Цими нормативними актами регулюється і контролюється господарська діяльність юридичних осіб, визначається порядок ведення звітності (бухгалтерської, статистичної, податкової) за результатами їхньої діяльності.

Другим важливим зовнішнім елементом є механізм ринкового контролю за управлінням корпорацією. Корпоративне управління та його дієвість

визначаються досягненням певного соціально-економічного статусу корпорації. Для власників важливим результатом корпоративного управління є отримання частини прибутку, підвищення курсової ціни акцій акціонерного товариства. У системі корпоративного управління значну роль відіграють товарні ринки продукції, а також фінансові ринки. Ринки продукції виступають конкретними індикаторами правильності корпоративної стратегії й тактики корпорації. Зокрема, вони приводять до ліквідації неефективних структур. Фінансові ринки, своєю чергою, є показниками через котирування корпоративних цінних паперів стану корпорації. Вихід корпорації на фінансові ринки дає змогу власникам корпоративних прав продати їх у випадку знецінення або неефективного корпоративного управління. Цей захід є крайнім та використовується лише у тому випадку, коли власник випробував інші методи впливу на корпоративний менеджмент.

У всьому світі конкуренція щодо отримання інвестиційних коштів велика. Тому прихід інвесторів на вітчизняні підприємства залежить від налагодження системи розкриття інформації про їхню фінансово-господарську діяльність та законодавчого врегулювання корпоративних відносин.

Третім важливим елементом зовнішнього корпоративного управління можна вважати інституційних інвесторів (не власників корпоративних прав): громадські організації, засоби масової інформації, які впливають на корпоративну стратегію й тактику. Важливе місце займають саморегульовані організації (СРО) – добровільні неприбуткові об’єднання професійних учасників фондового ринку, на які покладається функція регулювання фондового ринку. Вони створюються з метою захисту інтересів своїх членів, сприяють організації та розвитку інфраструктури ринку цінних паперів, сумлінній конкуренції між суб’єктами фондового ринку, організують методичну підтримку своїх членів. Оскільки вони входять до системи корпоративних відносин, їх реєструє Національна комісія цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР).

Існує доволі розвинена система захисту інвесторів-акціонерів, яка, крім державних органів, представлена громадськими організаціями, що здійснюють певний нагляд за розвитком корпоративного сектору, впливають на прийняття рішень, особливо через засоби масової інформації. Корпоративна стратегія та культура знаходять відображення на сторінках преси і телебачення, дають певні орієнтири власникам корпоративних прав для здійснення ними відповідних дій – позбавлятись від цих цінних паперів, збирати органи управління чи якось впливати на їх роботу, проводити інші заходи, спрямовані на забезпечення своїх корпоративних прав.

Інститут спільного інвестування (ІСІ) – організація, що залучає кошти інвесторів з метою їхнього подальшого вкладення в цінні папери, корпоративні права, нерухомість та інші активи.

Суть роботи ІСІ така. За допомогою емісії та продажу цінних паперів фонд поєднує ресурси безлічі дрібних інвесторів. Своєю чергою, об’єднані ресурси інвестуються в цінні папери, об’єкти нерухомості, валюту та інші активи, що не суперечать вимогам законодавства. До інститутів спільного

інвестування належать корпоративний інвестиційний фонд та пайовий інвестиційний фонд. Державне регулювання у сфері спільного інвестування здійснює НКЦПФР.

2. Державне регулювання в корпоративному секторі

Як показує вітчизняна та світова практика, держава відіграє досить важливу роль у регулюванні корпоративного сектора економіки країни.

Відомо, що саме державі належить значна частка в корпоративному секторі. Вона може виступати не лише як акціонер, а й виконувати регуляторні функції стосовно діяльності корпоративного сектора, зокрема, через встановлення законодавчих норм функціонування акціонерних товариств, контролю за дотриманням добросовісної конкуренції, захисту прав акціонерів.

До *функцій державного регулювання* корпоративного середовища можна зарахувати:

• створення системи захисту прав власності інвесторів, контроль за дотриманням цих норм з боку емітентів і професійних учасників ринку;

• контроль за достовірністю інформації, яку надають емітенти та інші професійні учасники ринку;

• видавання ліцензій на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів та забезпечення контролю за цією діяльністю;

• заборона та припинення на певний термін професійної діяльності на ринку цінних паперів у разі відсутності ліцензій на цю діяльність.

Форми державного регулювання ринку цінних паперів і корпоративних відносин такі:

• прийняття законодавчих нормативних актів з питань: функціонування ринку цінних паперів, діяльності учасників цього ринку, їхніх прав і обов’язків;

• регулювання та реєстрація випуску й обігу цінних паперів;

• контроль за дотриманням емітентами порядку реєстрації випусків цінних паперів і їхнім розміщенням;

• розроблення норм і контроль за дотриманням антимонопольного законодавства України;

• встановлення правил і стандартів здійснення операцій щодо переходів прав власності на цінні папери, контроль за їхнім виконанням .

Органи спеціальної компетенції покликані забезпечити регулювання та контроль діяльності корпоративних підприємств з урахуванням специфіки цього сектору. Це – реалізація державної політики у сфері випуску й обігу цінних паперів, створення умов для мобілізації та розміщення учасниками ринку цінних паперів, фінансових ресурсів з урахуванням інтересів товариства, публічне розміщення інформації про умови випуску та обігу цінних паперів, результатів виробничо-господарської діяльності корпорацій та інша інформація, що може впливати на формування цін на ринку цінних паперів, для забезпечення рівних можливостей доступу емітентів, інвесторів і посередників на фондовий ринок.

До органів спеціальної компетенції належать:

• Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку (НКЦПФР);

• Фонд державного майна України (ФДМУ);

• Антимонопольний комітет України (АКУ);

• Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг);

• інші уповноважені органи.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – державний колегіальний орган, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів в Україні.

НКЦПФР підпорядкована Президенту України та підзвітна Верховній Раді України.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку утворена й реорганізована Указом Президента України № 1063/2011 від 23.11.2011 р. з метою комплексного правового регулювання відносин, що виникають на ринку цінних паперів, забезпечення захисту інтересів громадян України та держави, запобігання зловживанням та порушенням у цій сфері.

Метою діяльності НКЦПФР, як державного колегіального органу, є забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо цінних паперів і функціонування фондового ринку в Україні, а також здійснення правового регулювання відносин, що виникають на ринку цінних паперів, захист інтересів громадян України та держави, запобігання зловживанням та порушенням на фондовому ринку, координація діяльності міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади у цій сфері.

Реалізація завдання щодо становлення ліквідного, надійного та прозорого національного фондового ринку потребує проведення законотворчої роботи. НКЦПФР здійснює заходи за такими пріоритетними напрямами:

• формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку та функціонування ринку цінних паперів та їх похідних в Україні, сприяння адаптації національного ринку до міжнародних стандартів;

• координація діяльності державних органів з питань функціонування в Україні ринку цінних паперів та їх похідних;

• здійснення національного регулювання та контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних на території України, а також у сфері спільного інвестування;

• захист прав інвесторів із застосуванням заходів із запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень;

• сприяння розвитку ринку цінних паперів;

• узагальнення практики застосування законодавства України з питань випуску та обігу цінних паперів в Україні, розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення.

НКЦПФР та її центральний апарат та територіальні органи становлять систему органів. НКЦПФР як колегіальний орган утворюється у складі голови та шести членів комісії. Також у НКЦПФР на постійній основі із залученням представників громадських організацій працюють такі комітети: з питань стратегії розвитку та економічного аналізу фондового ринку; з питань

методології регулювання професійної діяльності на фондовому ринку; з питань моніторингу, пруденційного і консолідованого нагляду та інформаційної політики на фондовому ринку; з питань захисту прав інвесторів та правозастосування на фондовому ринку; з корпоративного управління, емісії та обігу пайових цінних паперів; з питань розвитку боргових, похідних та запровадження нових інструментів фондового ринку.

Пруденційний нагляд є складовою частиною загальної системи нагляду, що проводиться органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, і ґрунтується на регулярному оцінюванні загального фінансового стану фінансової установи, результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами.

Фонд державного майна України є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, зокрема корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оцінювальної діяльності.

До основних завдань Фонду державного майна України належать:

1) реалізація державної політики у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності;

2) організація виконання Конституції та законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, інших актів законодавства та здійснення контролю за їх виконанням;

3) управління об'єктами державної власності, зокрема корпоративними правами держави у статутних капіталах господарських товариств, щодо яких прийнято рішення про приватизацію та затверджено план приватизації або план розміщення акцій; товариств, утворених у процесі перетворення (зокрема шляхом корпоратизації) державних підприємств, що належать до сфери його управління, а також товариств, утворених за участю Фонду державного майна України;

4) захист майнових прав державних підприємств, установ та організацій, а також корпоративних прав держави на території України та за її межами;

5) здійснення контролю у сфері організації та проведення приватизації державного майна, відчуження державного майна у випадках, встановлених законодавством, передавання державного майна в оренду та користування; повернення у державну власність державного майна, що було приватизоване, відчужене або вибуло з державної власності з порушенням законодавства; управління корпоративними правами держави, які перебувають у сфері його управління;

6) державне регулювання у сфері оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності;

7) сприяння процесу демонополізації економіки і створенню умов для конкуренції виробників;

8) співпраця з міжнародними організаціями у реалізації державної політики у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна у межах покладених на нього повноважень, управління корпоративними правами держави, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оцінювальної діяльності.

Фонд державного майна через Департамент управління державними корпоративними правами може здійснювати такі функції:

• призначення уповноважених осіб для управління державними акціями;

• укладання з ними угод, здійснення контролю за ефективністю їх роботи;

• формування разом з центральними органами виконавчої влади окремих переліків господарських товариств, у статутних капіталах яких є державні корпоративні права, які є стратегічними об'єктами для економіки держави.

Оскільки на департамент покладені прямі управлінські функції, то він може:

• здійснювати управління господарськими товариствами через участь своїх представників у роботі органів управління цих товариств;

• приймати рішення щодо створення господарських товариств, у статутні капітали яких передаються державні корпоративні права;

• приймати рішення щодо передавання прав на ведення реєстру тому чи іншому реєстратору;

• проводити оцінку державних корпоративних прав тощо.

Фонд державного майна України відповідальний перед Президентом України. Діяльність Фонду державного майна України спрямовує і координує Кабінет Міністрів України. Фонд державного майна України очолює голова, якого призначає на посаду і звільняє з посади Президент України за згодою Верховної Ради України.

Антимонопольний комітет України – державний орган зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Основними завданнями Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляють (реалізують) суб'єкти природних монополій;

3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовує і координує Кабінет Міністрів України.

Нацкомфінпослуг є спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг у межах, визначених законодавством. Основними завданнями Нацкомфінпослуг є:

• участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері надання фінансових послуг;

• розроблення і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їх функціонування;

• забезпечення розроблення та координації єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування;

• здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері;

• захист відповідно до законодавства прав споживачів фінансових послуг;

• сприяння інтеграції ринків фінансових послуг в європейський та світовий ринки фінансових послуг.

Основні напрями діяльності **Кабінету Міністрів України** у сфері корпоративного управління такі:

• регулювання і прийняття рішень про передачу цілісних майнових комплексів підприємств, нерухомого майна, акцій (паїв), які належать державі в майні господарських товариств, з державної в комунальну власність;

• дає згоду на передавання цього майна з комунальної в державну власність відповідно до законодавства України;

• ухвалює рішення про передачу об'єктів державної власності в користування саморегульованим організаціям;

• приймає рішення щодо товариств, створених на базі їхнього майна, а також термінів закріплення в державній власності пакетів акцій акціонера;

• приймає про дотерміновий продаж зазначеного пакета акцій або його частини відповідно до законодавства України про приватизацію;

• подає на затвердження Верховній Раді України перелік об'єктів державної власності, які не підлягають приватизації, а також перелік об'єктів державної власності, зарахованих Державною програмою приватизації до груп, приватизація яких здійснюється із залученням іноземних інвестицій;

• приймає нормативно-правові акти, пов'язані з управлінням об'єктами державної власності, здійснює інші повноваження щодо управління об'єктами державної власності.

3.Сутність та роль депозитарної системи в корпоративному регулюванні. Види депозитарної діяльності та її суб'єкти

Депозитарна система України - сукупність учасників депозитарної системи та правовідносин між ними щодо ведення обліку цінних паперів, прав на цінні папери і прав за цінними паперами та їх обмежень, що встановлюються

в системі депозитарного обліку цінних паперів, у тому числі внаслідок проведення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів.

Депозитарна діяльність - діяльність професійних учасників депозитарної системи України та Національного банку України щодо надання послуг із зберігання та обліку цінних паперів, обліку і обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, емітентів, депозитаріїв-кореспондентів, осіб, які провадять клірингову діяльність, Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках (Розрахунковий центр), депонентів, а також надання інших послуг, які відповідно до закону України Про депозитарну систему України мають право надавати професійні учасники депозитарної системи України.

В Україні можуть провадитися такі види депозитарної діяльності:

1) депозитарна діяльність Центрального депозитарію;

2) депозитарна діяльність Національного банку України;

3) депозитарна діяльність депозитарної установи;

4) діяльність із зберігання активів інститутів спільного інвестування;

5) діяльність із зберігання активів пенсійних фондів.

Учасники депозитарної системи України - Національний банк України, професійні учасники депозитарної системи України, депозитарії-кореспонденти, фондові біржі, клірингові установи, Розрахунковий центр, емітенти, торговці цінними паперами, компанії з управління активами, депоненти.

Професійні учасники депозитарної системи України - Центральний депозитарій, депозитарні установи.

Центральний депозитарій (ЦД) - юридична особа, що функціонує у формі публічного акціонерного товариства відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» з урахуванням особливостей, установлених законодавством. Акціонерне товариство набуває статусу Центрального депозитарію з дня реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку в установленому порядку Правил Центрального депозитарію. 1 жовтня 2013 року Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку було зареєстровано подані Публічним акціонерним товариством «Національний депозитарій України» Правила Центрального депозитарію цінних паперів (рішення Комісії від 01.10.2013 №2092).

На сьогоднішній день Національний депозитарій України є членом наступних міжнародних організацій:

- Асоціація національних агентств з нумерації цінних паперів (ANNA);
- Асоціація європейських центральних депозитаріїв цінних паперів (ECSDA);
- Міжнародна асоціація з питань обслуговування цінних паперів (ISSA);
- Асоціація центральних депозитаріїв Євразії (АЦДЄ).

Центральний депозитарій забезпечує формування та функціонування системи депозитарного обліку цінних паперів.

Центральний депозитарій веде депозитарний облік всіх емісійних цінних паперів, крім тих, облік яких веде Національний банк України відповідно до компетенції, визначеної законом.

Загальний порядок надання Центральним депозитарієм послуг, пов'язаних із провадженням депозитарної діяльності, проведенням ним операцій у системі депозитарного обліку, здійснення Центральним депозитарієм контролю за депозитарними установами визначаються правилами ЦД.

До виключної компетенції Центрального депозитарію належать:

- зарахування цінних паперів (крім цінних паперів, віднесених до компетенції Національного банку України) у систему депозитарного обліку, їх облік та зберігання, а також списання цінних паперів у зв'язку з їх погашенням та/або анулюванням;
- ведення обліку зобов'язань емітента за цінними паперами власних випусків (крім цінних паперів, віднесених до компетенції Національного банку України) стосовно кожного випуску цінних паперів на підставі депонування глобального сертифіката та/або тимчасового глобального сертифіката;
- зберігання глобальних сертифікатів та тимчасових глобальних сертифікатів (крім глобальних сертифікатів та тимчасових глобальних сертифікатів випусків цінних паперів, віднесених до компетенції Національного банку України);
- здійснення нумерації (кодифікації) цінних паперів відповідно до міжнародних норм, ведення реєстру кодів цінних паперів (міжнародних ідентифікаційних номерів цінних паперів);
- складення реєстрів власників іменних цінних паперів (крім цінних паперів, віднесених до компетенції Національного банку України);
- зберігання інформації про осіб, визначених на надання емітенту реєстру власників іменних цінних паперів;
- отримання доходів та інших виплат за операціями емітентів (у тому числі тих, що розміщені та обертаються за межами України) на рахунок Центрального депозитарію, відкритий у Розрахунковому центрі, для їх подальшого переказу отримувачам;
- відкриття та ведення рахунків у цінних паперах емітентів, Національного банку України, депозитарних установ, депозитаріїв-кореспондентів, клірингових установ та Розрахункового центру;
- ведення рахунка в цінних паперах депозитарної установи, що припинила свою депозитарну діяльність або якій анульовано відповідну ліцензію за правопорушення на ринку цінних паперів чи в іншому визначеному Комісією випадку, а також відповідальне зберігання документів, баз даних, копій баз даних, архівів баз даних депозитарної установи, інформації про тих її депонентів, що в установленому порядку не закрили свої рахунки в цінних паперах, та цінних паперів, які обліковувалися на їх рахунках, та подання інформації про стан таких рахунків згідно із законодавством;
- встановлення єдиних уніфікованих правил (стандартів) відображення та передачі інформації щодо обліку та обігу цінних паперів,

обслуговування корпоративних дій емітентів та іншої інформації, яка вноситься до системи депозитарного обліку;

- впровадження міжнародних стандартів з питань провадження депозитарної діяльності;
- здійснення контролю за клієнтами в частині провадження ними депозитарної діяльності в порядку та межах, установлених цим Законом.

Центральний депозитарій може надавати послуги емітенту з організації та проведення загальних зборів акціонерів.

Центральний депозитарій може здійснювати іншу діяльність, не заборонену законом.

Клієнтами Національного депозитарію України є:

- емітенти;
- Національний банк України;
- депозитарні установи;
- депозитарії-кореспонденти;
- клірингові установи та Розрахунковий центр.

4.Фінансові посередники в системі корпоративного управління. Основні організаційні форми фінансового посередництва

У широкому розумінні фінансові посередники характеризуються як компанії, що надають своїм клієнтам послуги в галузі інвестування. Фінансові посередники визначаються також як інститути, які організують безпосереднє регулювання попиту та пропозиції на фінансові ресурси в економіці, основні суб'єкти ринку капіталів.

Фінансові посередники в системі корпоративного управління виконують наступні функції:

1. дає змогу в масштабах суспільства й окремого підприємства мати певну економію на деяких операціях внаслідок спеціалізації. Фінансові структури виступають як посередники об'єктивно, внаслідок дії економічних законів ринкового характеру і функціонують у змішаному механізмі господарювання, обслуговуючи різні сектори національного господарства і підпадаючи під дію державних та ринкових регуляторів.
2. залучення вільних інвестиційних ресурсів і спрямування їх у корпоративний сектор. При цьому фінансові посередники своєю діяльністю впливають на структурну перебудову і динаміку руху економічних процесів.
3. зниження рівня ризиків при інвестиційній діяльності. Ця функція стосується приватного інвестора, який не завжди може оцінити об'єкти інвестування.
4. консультативна. Як правило, посередницькі структури впливають на підприємства консультативною роботою, яка стосується тих чи інших сторін корпоративного управління. Особливо це стосується у вітчизняній практиці приватизованих підприємств, що набули форми акціонерних товариств, однак не мають досвіду управління такою організаційно-економічною формою бізнесу.

Світова практика вказує на існування кількох основних видів фінансових посередників, до яких відносять фінансових брокерів (посередників), торгівців цінними паперами (дилери), інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, інвестиційних консультантів, довірчі товариства.

Основні організаційні форми фінансового посередництва:

- інвестиційна компанія визнається торгівець цінними паперами, який, крім провадження інших видів діяльності, може залучати кошти для здійснення спільного інвестування через емісію цінних паперів та їх розміщення.
- інвестиційний фонд - це юридична особа, заснована у формі приватного акціонерного товариства з урахуванням вимог, встановлених чинним законодавством, що здійснює виключну діяльність у галузі спільного інвестування. Суттєвою особливістю є те, що інвестиційний фонд не може сам виконувати процес інвестування і для цього існує інвестиційна компанія, яка виступає в ролі інвестиційного керуючого. Інвестиційний керуючий проводить дії по управлінню активами інвестиційного фонду, організовує продаж інвестиційних сертифікатів, приймає рішення стосовно інвестицій і здійснює управління відповідно до придбаних від імені інвестиційного фонду акцій. Крім того, він здійснює управління активами інвестиційного фонду від імені інвестиційного фонду без доручення та готує проекти інформаційних повідомлень про випуск інвестиційних сертифікатів.
- довірче товариство являє собою фірму, яка здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірителями майна щодо реалізації їх прав власників.

Питання для самостійної підготовки

1. Управління державними корпоративними правами.
2. Суть управління рухом акцій.
3. Роль фондової біржі та систем позабіржової торгівлі в регулюванні руху акцій.
4. Позабіржова торговельна система.
5. Стан фінансового посередництва в корпоративному секторі України.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Тести для перевірки знань

1. До органів спеціальної компетенції, що покликані забезпечити регулювання та контроль діяльності корпоративних підприємств не належить:

1) НКЦПФР;
2) ФДМ;
3) ВРУ;
4) Нацкомфінпослуг.

2. До зовнішніх суб'єктів інфраструктури корпоративного управління відносять:

1) державу;
2) ринки;
3) інституційних інвесторів;
4) всі відповіді вірні.

3. Державним колегіальним органом, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів в Україні є:

1) ФДМ;
2) Антимонопольний комітет;

3) НКЦПФР;
4) Нацкомфінпослуг.

4. Здійснення державою комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів та їх похідних та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері – це:

1) державне регулювання ринку цінних паперів;
2) державне регулювання економіки;
3) державний нагляд;
4) державний контроль.

5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку як колегіальний орган утворюється у складі:

1) голови комісії та шести членів комісії;
2) голови комісії та п'яти членів комісії;
3) голови комісії та семи членів комісії;
4) голови комісії та трьох членів комісії.

6. Основною формою роботи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку як колегіального органу є:

1) збори;
2) засідання;
3) конференції;
4) наради.

7. Ліцензії на професійні види діяльності на ринку цінних паперів видає:

1) ФДМ;
2) Антимонопольний комітет;
3) НКЦПФР;
4) Нацкомфінпослуг.

8. Брокерська діяльність – це:

1) укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи;
2) укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів щодо цінних паперів від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу, крім випадків, передбачених законом;
3) укладення торговцем цінними паперами договорів щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цих цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом;
4) діяльність, яка провадиться торговцем цінними паперами від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому цінними паперами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери, а також отриманими в процесі цього управління цінними паперами грошовими коштами, які належать на праві власності установнику управління, в його інтересах або в інтересах визначених ним третіх осіб.

9. Дилерська діяльність - це:

1) укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи;
2) укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів щодо цінних паперів від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу, крім випадків, передбачених законом;
3) укладення торговцем цінними паперами договорів щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цих

цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом;
4) діяльність, яка провадиться торговцем цінними паперами від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому цінними паперами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери, а також отриманими в процесі цього управління цінними паперами грошовими коштами, які належать на праві власності установнику управління, в його інтересах або в інтересах визначених ним третіх осіб.

10. Андеррайтинг – це:

1) укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи;
2) укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів щодо цінних паперів від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу, крім випадків, передбачених законом;
3) укладення торговцем цінними паперами договорів щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цих цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом;
4) діяльність, яка провадиться торговцем цінними паперами від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому цінними паперами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери, а також отриманими в процесі цього управління цінними паперами грошовими коштами, які належать на праві власності установнику управління, в його інтересах або в інтересах визначених ним третіх осіб.

11. Діяльність з управління цінними паперами:

1) укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи;
2) укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів щодо цінних паперів від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу, крім випадків, передбачених законом;
3) укладення торговцем цінними паперами договорів щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цих цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом;
4) діяльність, яка провадиться торговцем цінними паперами від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому цінними паперами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери, а також отриманими в процесі цього управління цінними паперами грошовими коштами, які належать на праві власності установнику управління, в його інтересах або в інтересах визначених ним третіх осіб.

12. Депозитарна діяльність – це:

1) депозитарій іноземної держави або міжнародна депозитарно-клірингова установа, що є клієнтом Центрального депозитарію на підставі встановлених кореспондентських відносин щодо цінних паперів;
2) діяльність професійних учасників депозитарної системи України та Національного банку України щодо надання послуг із зберігання та обліку цінних паперів, обліку і обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, емітентів, депозитаріїв-кореспондентів, осіб, які провадять клірингову діяльність, Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках, депонентів, а

також надання інших послуг, які відповідно до цього закону мають право надавати професійні учасники депозитарної системи України;
3) сукупність учасників депозитарної системи та правовідносин між ними щодо ведення обліку цінних паперів, прав на цінні папери і прав за цінними паперами та їх обмежень, що встановлюються в системі депозитарного обліку цінних паперів, у тому числі внаслідок проведення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів;
4) власник цінних паперів, співвласники цінних паперів, нотаріус, на депозит якого внесено цінні папери, яким рахунок у цінних паперах відкривається депозитарною установою на підставі відповідного договору про обслуговування рахунка в цінних паперах, а також депозитарна установа, яка відкриває собі рахунок у цінних паперах на підставі наказу керівника цієї депозитарної установи. Національний банк України може бути депонентом у випадках, передбачених законом.

13.Депозитарна система України –це:

1) депозитарій іноземної держави або міжнародна депозитарно-клірингова установа, що є клієнтом Центрального депозитарію на підставі встановлених кореспондентських відносин щодо цінних паперів;
2) діяльність професійних учасників депозитарної системи України та Національного банку України щодо надання послуг із зберігання та обліку цінних паперів, обліку і обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, емітентів, депозитаріїв-кореспондентів, осіб, які провадять клірингову діяльність, Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках, депонентів, а також надання інших послуг, які відповідно до цього закону мають право надавати професійні учасники депозитарної системи України;
3) сукупність учасників депозитарної системи та правовідносин між ними щодо ведення обліку цінних паперів, прав на цінні папери і прав за цінними паперами та їх обмежень, що встановлюються в системі депозитарного обліку цінних паперів, у тому числі внаслідок проведення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів;
4) власник цінних паперів, співвласники цінних паперів, нотаріус, на депозит якого внесено цінні папери, яким рахунок у цінних паперах відкривається депозитарною установою на підставі відповідного договору про обслуговування рахунка в цінних паперах, а також депозитарна установа, яка відкриває собі рахунок у цінних паперах на підставі наказу керівника цієї депозитарної установи. Національний банк України може бути депонентом у випадках, передбачених законом.

14. Професійними учасниками депозитарної системи є:

1) Центральний депозитарій, депозитарні установи;
2) НБУ, Центральний депозитарій, депозитарні установи;
3) фондові біржі;
4) клірингові установи.

15. Національна депозитарна система України має такі рівні:

1) горизонтальний та вертикальний;
2) верхній та нижній;
3) не має рівнів.

16. Кількісним обмеженням складу депозитарію є:

1) не більше 10 зберігачів;
2) на менше 10 зберігачів;
3) не менше 100 зберігачів.

17. Частка одного учасника у статутному фонді депозитарію не має перевищувати:

1) 5%;
2) 25%;
3) 50%;
4) 60%.

18. В Україні важливим документом для саморегулювання корпоративного управління є:

1) Цивільний кодекс;
2) статут акціонерного товариства;
3) принципи корпоративного управління.

19. Функції щодо управління пакетом акцій, що належить державі, виконує:

1) член правління;
2) член ради директорів;
3) член наглядової ради.

20. Інвестиційна компанія – це:

1) торговець цінними паперами, який, крім провадження інших видів діяльності, може залучати кошти для здійснення спільного інвестування через емісію цінних паперів та їх розміщення;
2) юридична особа, заснована у формі приватного акціонерного товариства з урахуванням вимог, встановлених чинним законодавством, що здійснює виключну діяльність у галузі спільного інвестування;
3) фірму, яка здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірителями майна щодо реалізації їх прав власників.

Запитання для самоконтролю

1. Яка основна мета державного регулювання корпоративного сектору
2. Назвіть органи, які здійснюють регулювання корпоративного сектору.
3. У чому полягає роль уповноважених осіб в управлінні державними корпоративними правами?
4. Дайте визначення державне регулювання ринку цінних паперів.
5. Сформулюйте мету державного регулювання ринку цінних паперів.
6. Перерахуйте форми державного регулювання ринку цінних паперів.
7. Що є важливим напрямом регулювання корпоративного сектору з боку держави?
8. Які законодавчі акти України регулюють діяльність суб'єктів фондового ринку?
9. На який орган покладено здійснення державного регулювання ринку цінних паперів.
10. Зобразіть структуру НКЦПФР.
11. Назвіть рівні депозитарної системи України.
12. Яким чином відбувається управління рухом акцій на первинних і вторинних ринках?
13. В чому особливості діяльності фінансових посередників в системі корпоративного управління?
14. Які основні напрями управління випуском акцій?
15. Хто може здійснювати первинне розміщення акцій?
16. Що являє собою реєстрація випуску акцій?
17. Як відбувається в Україні реєстрація випуску цінних паперів
18. Охарактеризуйте поняття «фондова біржа». Хто може заснувати фондову біржу в Україні?
19. У чому полягає економічна суть позабіржових фондових ринків?
20. Що являють собою фінансові посередники? Дайте їх загальні визначення.
21. Назвіть основні функції фінансових посередників.
22. Які види фінансового посередництва ви знаєте?
23. Що являють собою в Україні торгівці цінними паперами?
24. Як між собою співвідносяться поняття «діяльність з випуску цінних паперів», «комісійна діяльність з цінними паперами» та «комерційна діяльність з цінними паперами»?
25. Назвіть основні обмеження діяльності фінансових посередників.
26. Поясність, що являє собою інвестиційна компанія.
27. З якою метою створюється взаємний фонд?

28. Що являють собою довірчі товариства?

ТЕМА 3. УЧАСНИКИ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН ТА ОРГАНИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Лекція 1.

Акціонерне товариство як об'єкт корпоративного управління

1. Акціонерне товариство: сутність, правовий статус, типи
2. Порядок створення акціонерного товариства
3. Цінні папери акціонерного товариства
4. Дивіденди акціонерного товариства

Базові поняття: акціонерне товариство, публічне АТ, приватне АТ, акціонер, акція, проста акція, привілейована акція, дивіденд, номінальна вартість акції, статутний капітал, власний капітал, резервний капітал, емісія, емітент

Література [основна: 1-5,7,10-15]

1. Акціонерне товариство: сутність, правовий статус, типи

Акціонерне товариство - господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями.

Акціонерне товариство може бути створене шляхом заснування або злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького (підприємницьких) товариства, державного (державних), комунального (комунальних) та інших підприємств у акціонерне товариство.

Товариство створюється без обмеження строку діяльності, якщо інше не встановлено його статутом.

Товариство вважається створеним і набуває прав юридичної особи з дати його державної реєстрації в установленому законодавством порядку.

Повне найменування акціонерного товариства українською мовою повинне містити назву його типу (публічне чи приватне) і організаційно-правової форми (акціонерне товариство). Товариство може мати скорочене найменування українською мовою, повне та скорочене найменування іноземною мовою (мовами).

Акціонерами товариства визнаються фізичні і юридичні особи, а також держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, або територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, які є власниками акцій товариства.

Акціонерне товариство не може мати єдиним учасником інше підприємницьке товариство, учасником якого є одна особа. Акціонерне товариство не може мати у своєму складі лише акціонерів - юридичних осіб, єдиним учасником яких є одна й та ж особа.

Акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства. Відомості про це підлягають реєстрації і опублікуванню для

загального відома в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Акціонерні товариства за типом поділяються на **публічні** акціонерні товариства та **приватні** акціонерні товариства.

Публічне акціонерне товариство може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій.

Приватне акціонерне товариство може здійснювати тільки приватне розміщення акцій. У разі прийняття загальними зборами приватного акціонерного товариства рішення про здійснення публічного розміщення акцій до статуту товариства вносяться відповідні зміни, у тому числі про зміну типу товариства - з приватного на публічне.

Зміна типу товариства з приватного на публічне або з публічного на приватне не є його перетворенням.

Акціонерне товариство у своїй діяльності керується законодавчими актами України та статутом.

Статут акціонерного товариства повинен містити відомості про:

1) повне та скорочене найменування товариства українською мовою;

2) тип товариства;

3) розмір статутного капіталу;

4) розмір резервного капіталу у разі його формування;

5) номінальну вартість і загальну кількість акцій, кількість кожного типу розміщених товариством акцій, у тому числі кількість кожного класу привілейованих акцій у разі розміщення привілейованих акцій;

6) розмір дивідендів за привілейованими акціями кожного класу в разі їх розміщення товариством;

7) умови та порядок конвертації привілейованих акцій певного класу у прості акції товариства чи у привілейовані акції іншого класу у разі розміщення привілейованих акцій;

8) права акціонерів - власників привілейованих акцій кожного класу у разі розміщення привілейованих акцій;

9) наявність переважного права акціонерів приватного товариства на придбання акцій цього товариства, які пропонуються їх власником до продажу третій особі, та порядок його реалізації або відсутність такого права;

10) порядок повідомлення акціонерів про виплату дивідендів;

11) порядок скликання та проведення загальних зборів;

12) компетенцію загальних зборів;

13) спосіб повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів та про зміни у порядку денному загальних зборів;

14) склад органів товариства та їх компетенцію, порядок утворення, обрання і відкликання їх членів та прийняття ними рішень, а також порядок зміни складу органів товариства та їх компетенції;

15) порядок внесення змін до статуту;

16) порядок припинення товариства.

Статутом акціонерного товариства не може бути передбачено надання засновникам товариства додаткових прав чи повноважень.

Статут акціонерного товариства може містити й інші положення, що не суперечать законодавству.

Мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів. Акціонерне товариство може як збільшувати так і зменшувати статутний капітал.

Власний капітал (вартість чистих активів) товариства - різниця між сукупною вартістю активів товариства та вартістю його зобов'язань перед іншими особами.

Резервний капітал формується у розмірі не менше ніж 15 відсотків статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим ніж 5 відсотків суми чистого прибутку товариства за рік. Резервний капітал створюється для покриття збитків товариства, а також для виплати дивідендів за привілейованими акціями. Законами можуть бути додатково передбачені також інші напрями використання резервного капіталу.

2. Порядок створення акціонерного товариства

Засновниками акціонерного товариства можуть бути:

- держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном;
- територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном;
- фізичні та/або юридичні особи, що прийняли рішення про його заснування.

Засновниками акціонерного товариства можуть бути одна, дві чи більше осіб.

Засновниками може укладатися засновницький договір, у якому визначаються порядок провадження спільної діяльності щодо створення акціонерного товариства, кількість, тип і клас акцій, що підлягають придбанню кожним засновником, номінальна вартість і вартість придбання цих акцій, строк і форма оплати вартості акцій, строк дії договору.

Для створення акціонерного товариства засновники повинні провести закрите (приватне) розміщення його акцій, установчі збори та здійснити державну реєстрацію акціонерного товариства.

Засновницький договір не є установчим документом товариства і діє до дати реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій.

Засновницький договір укладається в письмовій формі. Якщо товариство створюється за участю фізичних осіб, їх підписи на засновницькому договорі підлягають нотаріальному засвідченню.

У разі заснування товариства однією особою засновницький договір не укладається.

У разі заснування акціонерного товариства його акції підлягають розміщенню виключно серед його засновників шляхом приватного розміщення. Публічне розміщення акцій товариства може здійснюватися після отримання свідоцтва про реєстрацію першого випуску акцій.

Особливості створення акціонерного товариства шляхом злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького (підприємницьких) товариств, державного (державних) та комунального (комунальних) підприємств у акціонерне товариство визначаються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а за участю державних та (чи) комунальних підприємств - Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Фондом державного майна України.

Етапи створення акціонерного товариства:

1) прийняття зборами засновників рішення про створення акціонерного товариства та про закрите (приватне) розміщення акцій;

2) подання заяви та всіх необхідних документів на реєстрацію випуску акцій до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

3) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

4) присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів;

5) укладення з Центральним депозитарієм цінних паперів договору про обслуговування емісії акцій;

6) закрите (приватне) розміщення акцій серед засновників товариства;

7) оплата засновниками повної вартості акцій;

8) затвердження установчими зборами товариства результатів закритого (приватного) розміщення акцій серед засновників товариства, затвердження статуту товариства, а також прийняття інших рішень, передбачених законом;

9) реєстрація товариства в органах державної реєстрації;

10) подання Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій;

11) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій;

12) отримання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

13) видача засновникам товариства документів, що підтверджують право власності на акції.

Дії, що порушують процедуру створення акціонерного товариства, встановлену законом Про акціонерні товариства, є підставою для прийняття Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку рішення про відмову в реєстрації звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій. У разі прийняття такого рішення Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку звертається до суду з позовом про ліквідацію акціонерного товариства.

У разі заснування акціонерного товариства однією особою рішення, які повинні прийматися зборами засновників, приймаються цією особою одноосібно і оформляються рішенням про намір заснувати товариство. Якщо єдиним засновником товариства є фізична особа, її підпис на рішенні про намір заснувати товариство підлягає нотаріальному засвідченню.

Установчі збори акціонерного товариства мають бути проведені протягом трьох місяців з дати повної оплати акцій засновниками. Кількість голосів засновника на установчих зборах акціонерного товариства визначається кількістю акцій товариства, які підлягають придбанню цим засновником.

На установчих зборах акціонерного товариства вирішуються питання про:

1) заснування товариства;

2) затвердження оцінки майна, що вноситься засновниками в рахунок оплати акцій товариства;

3) затвердження статуту товариства;

4) утворення органів товариства;

5) уповноваження представника (представників) на здійснення подальшої діяльності щодо утворення товариства;

6) обрання членів наглядової ради, голови колегіального виконавчого органу товариства (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу товариства), членів ревізійної комісії (ревізора);

7) затвердження результатів розміщення акцій;

8) обрання лічильної комісії;

9) вчинення інших дій, необхідних для створення товариства.

Рішення з питань, зазначених у пунктах 1-3, вважаються прийнятими, якщо за них проголосували всі засновники акціонерного товариства. Рішення з інших питань приймаються простою більшістю голосів засновників, якщо інше не передбачено засновницьким договором.

У разі заснування акціонерного товариства однією особою рішення, з питань 1-9, приймаються цією особою одноосібно і оформляються рішенням про заснування товариства. Якщо єдиним засновником товариства є фізична особа, її підпис на рішенні про заснування підлягає нотаріальному засвідченню.

Незатвердження установчими зборами статуту акціонерного товариства вважається відмовою засновників від створення цього товариства та є підставою для повернення засновникам внесків, зроблених ними в рахунок оплати акцій. Повернення внесків здійснюється протягом 20 робочих днів з дати проведення установчих зборів, на яких не було прийнято рішення про затвердження статуту акціонерного товариства.

Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, може здійснюватися грошовими коштами, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів), майном і майновими правами, нематеріальними активами, що мають грошову оцінку.

Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися за ціною, нижчою від їх номінальної вартості. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування

акціонерного товариства, не може здійснюватися шляхом прийняття на себе зобов'язань з виконання для товариства робіт або надання послуг.

Ціна майна, що вноситься засновниками акціонерного товариства в рахунок оплати акцій товариства, повинна відповідати ринковій вартості цього майна, яка визначається на засадах незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність.

Кожний засновник акціонерного товариства повинен оплатити повну вартість придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій. У разі неоплати (неповної оплати) вартості придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій акціонерне товариство вважається не заснованим. До оплати 50 відсотків статутного капіталу товариство не має права здійснювати операції, не пов'язані з його заснуванням.

До реєстрації звіту про результати розміщення акцій засновник має всі права, що засвідчуються акціями, крім права їх відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями.

Документ, що засвідчує право власності засновника акціонерного товариства на акції, видається йому після повної оплати вартості таких акцій протягом 10 робочих днів з дати отримання товариством свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.

Засновники акціонерного товариства несуть солідарну відповідальність за пов'язаними з його заснуванням зобов'язаннями, що виникли до його державної реєстрації.

Акціонерне товариство відповідає за пов'язаними з його заснуванням зобов'язаннями засновників тільки у разі схвалення їх дій загальними зборами акціонерів. Загальні збори акціонерів, що схвалюють такі зобов'язання засновників товариства, мають бути проведені протягом шести місяців після державної реєстрації товариства.

Інформація про такі зобов'язання товариства має бути відображена у статуті товариства.

3. Цінні папери акціонерного товариства

Цінним папером є документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, що має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Акція - іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також

немайнові права, передбачені Цивільним кодексом України та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

Акціонер приватного та публічного товариства має переважне право на придбання акцій додаткової емісії.

Переважним правом акціонера визнається:

- право акціонера - власника простих акцій придбавати у процесі приватного розміщення товариством прості акції пропорційно частці належних йому простих акцій у загальній кількості емітованих простих акцій;
- право акціонера - власника привілейованих акцій придбавати у процесі приватного розміщення товариством привілейовані акції цього або нового класу, якщо акції такого класу надають їх власникам перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, пропорційно частці належних акціонеру привілейованих акцій певного класу в загальній кількості привілейованих акцій цього класу.

Порядок реалізації переважного права на придбання акцій додаткової емісії встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Емітентом акцій є тільки акціонерне товариство. Порядок прийняття відповідним органом акціонерного товариства рішення про розміщення акцій визначається законом, що регулює питання утворення, діяльності та припинення акціонерних товариств.

Акції існують виключно в бездокументарній формі. Акція має номінальну вартість, установлену в національній валюті. Мінімальна номінальна вартість акції не може бути меншою, ніж одна копійка.

Акціонерне товариство розміщує тільки іменні акції. У разі існування акцій у документарній формі власникові акцій видається сертифікат акції (акцій), у якому зазначаються вид цінного паперу, найменування акціонерного товариства, серія і номер сертифіката, міжнародний ідентифікаційний номер цінного паперу, тип і клас акцій, номінальна вартість акції, кількість акцій, що належить власникові за таким сертифікатом, ім’я (найменування) власника, підпис керівника емітента або іншої уповноваженої особи. Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку можуть встановлюватися додаткові реквізити сертифіката акції (акцій).

Акціонерне товариство розміщує акції двох типів - прості та привілейовані.

Прості акції надають їх власникам право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів, на участь в управлінні акціонерним товариством, на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації та інші права, передбачені законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств. Прості акції надають їх власникам однакові права. Прості акції не підлягають конвертації у привілейовані акції або інші цінні папери акціонерного товариства. Надання будь-яких гарантій щодо отримання доходу (дивідендів) за простими акціями забороняється.

Привілейовані акції надають їх власникам переважні, стосовно власників простих акцій, права на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, а також надають права на участь в управлінні акціонерним товариством у випадках, передбачених статутом і законом, який регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств. Частка привілейованих акцій у статутному капіталі акціонерного товариства не може перевищувати 25 %.

Реєстрацію випуску акцій здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку в установленому нею порядку. Обіг акцій дозволяється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій. Особливості емісії, обігу, обліку та викупу акцій корпоративних інвестиційних фондів визначаються законодавством.

4. Дивіденди акціонерного товариства

Дивіденд - частина чистого прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу. За акціями одного типу та класу нараховується однаковий розмір дивідендів. Товариство виплачує дивіденди виключно грошовими коштами.

Дивіденди виплачуються на акції, звіт про результати розміщення яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку.

Виплата дивідендів за простими акціями здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку на підставі рішення загальних зборів акціонерного товариства у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів.

Виплата дивідендів за привілейованими акціями здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку відповідно до статуту акціонерного товариства у строк, що не перевищує шість місяців після закінчення звітного року.

Рішення про виплату дивідендів та їх розмір за простими акціями приймається загальними зборами акціонерного товариства.

Розмір дивідендів за привілейованими акціями всіх класів визначається у статуті акціонерного товариства.

Для кожної виплати дивідендів наглядова рада акціонерного товариства встановлює дату складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядок та строк їх виплати. Дата складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів за простими акціями, визначається рішенням наглядової ради, передбаченим першим реченням цієї частини, але не раніше ніж через 10 робочих днів після дня прийняття такого рішення наглядовою радою. Перелік осіб, які мають право на отримання дивідендів за привілейованими акціями, складається протягом одного місяця після закінчення звітного року.

Лекція 2.
Управління акціонерним товариством

1. Система органів корпоративного управління. Загальні збори акціонерів та їх повноваження
2. Наглядова рада: причини її створення, повноваження
3. Ревізійна комісія. Повноваження ревізійної комісії
4. Правління та його повноваження. Порядок формування органів управління та їх кількісний склад

Базові поняття: загальні збори акціонерів, наглядова рада, виконавчий органі, ревізійна комісія, акціонер, письмове повідомлення, порядок денний, ревізор, аудитор, посадові особи

Література [основна: 1-5,7,10-15]

1. Система органів корпоративного управління. Загальні збори акціонерів та їх повноваження.

Загальні збори є вищим органом акціонерного товариства. Акціонерне товариство зобов'язане щороку скликати загальні збори (річні загальні збори).

Річні загальні збори товариства проводяться не пізніше 30 квітня наступного за звітним року. Усі інші загальні збори, крім річних, вважаються позачерговими.

До виключної компетенції загальних зборів належить:

1) визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства;

2) внесення змін до статуту товариства;

3) прийняття рішення про анулювання викуплених акцій;

4) прийняття рішення про зміну типу товариства;

5) прийняття рішення про розміщення акцій;

6) прийняття рішення про збільшення статутного капіталу товариства;

7) прийняття рішення про зменшення статутного капіталу товариства;

8) прийняття рішення про дроблення або консолідацію акцій;

9) затвердження положень про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію (ревізора) товариства, а також внесення змін до них;

10) затвердження інших внутрішніх документів товариства, якщо це передбачено статутом товариства;

11) затвердження річного звіту товариства;

12) розподіл прибутку і збитків товариства з урахуванням вимог, передбачених законом;

13) прийняття рішення про викуп товариством розміщених ним акцій, крім випадків обов'язкового викупу акцій;

14) прийняття рішення про форму існування акцій;

15) затвердження розміру річних дивідендів з урахуванням вимог, передбачених законом;

16) прийняття рішень з питань порядку проведення загальних зборів;

17) обрання членів наглядової ради, затвердження умов цивільно-правових договорів, трудових договорів (контрактів), що укладатимуться з ними, встановлення розміру їх винагороди, обрання особи, яка уповноважується на підписання договорів (контрактів) з членами наглядової ради;

18) прийняття рішення про припинення повноважень членів наглядової ради, за винятком випадків, встановлених цим Законом;

19) обрання членів ревізійної комісії (ревізора), прийняття рішення про дострокове припинення їх повноважень;

20) затвердження висновків ревізійної комісії (ревізора);

21) обрання членів лічильної комісії, прийняття рішення про припинення їх повноважень;

22) прийняття рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства;

23) прийняття рішення про виділ та припинення товариства, про ліквідацію товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку та строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами майна, що залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу;

24) прийняття рішення за наслідками розгляду звіту наглядової ради, звіту виконавчого органу, звіту ревізійної комісії (ревізора);

25) затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління товариства;

26) обрання комісії з припинення акціонерного товариства;

27) вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів згідно із статутом товариства.

Повноваження з вирішення питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів, не можуть бути передані іншим органам товариства.

У загальних зборах акціонерного товариства можуть брати участь особи, включені до переліку акціонерів, які мають право на таку участь, або їх представники. На загальних зборах за запрошенням особи, яка скликає загальні збори, також можуть бути присутні представник аудитора товариства та посадові особи товариства незалежно від володіння ними акціями цього товариства, представник органу, який відповідно до статуту представляє права та інтереси трудового колективу.

Перелік акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, складається станом на 24 годину за три робочих дні до дня проведення таких зборів у порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України. Вносити зміни до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах акціонерного товариства, після його складення заборонено.

Кожному акціонеру надсилається письмове повідомлення про загальні збори акціонерів та їх порядок денний, а не пізніше ніж за 30 днів до дати

проведення загальних зборів акціонерного товариства публікує в офіційному друкованому органі повідомлення про проведення загальних зборів.

Повідомлення про проведення загальних зборів акціонерного товариства має містити такі дані: 1) повне найменування та місцезнаходження товариства; 2) дата, час та місце (із зазначенням номера кімнати, офісу або залу, куди мають прибути акціонери) проведення загальних зборів; 3) час початку і закінчення реєстрації акціонерів для участі у загальних зборах; 4) дата складення переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах; 5) перелік питань разом з проектом рішень (крім кумулятивного голосування щодо кожного з питань, включених до проекту порядку денного;6) адресу власного веб-сайту, на якому розміщена інформація з проектом рішень щодо кожного з питань, включених до проекту порядку денного; 7) порядок ознайомлення акціонерів з матеріалами, з якими вони можуть ознайомитися під час підготовки до загальних зборів.

Проект порядку денного загальних зборів та порядок денний загальних зборів акціонерного товариства затверджуються наглядовою радою товариства, а в разі скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів – акціонерами, які цього вимагають.

2. Наглядова рада: причини її створення, повноваження

Наглядова рада акціонерного товариства є органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства, і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, контролює та регулює діяльність виконавчого органу.

В акціонерних товариствах з кількістю акціонерів - власників простих акцій 10 осіб і більше створення наглядової ради є обов’язковим. У товаристві з кількістю акціонерів - власників простих акцій 9 осіб і менше у разі відсутності наглядової ради її повноваження здійснюються загальними зборами. У такому разі повноваження наглядової ради з підготовки та проведення загальних зборів здійснюються виконавчим органом, якщо інше не встановлено статутом акціонерного товариства.

До компетенції наглядової ради належить вирішення питань, передбачених цим Законом про акціонерні товариства, статутом, а також переданих на вирішення наглядової ради загальними зборами.

До виключної компетенції наглядової ради належить:

1) затвердження в межах своєї компетенції положень, якими регулюються питання, пов’язані з діяльністю товариства;

2) підготовка порядку денного загальних зборів, прийняття рішення про дату їх проведення та про включення пропозицій до порядку денного, крім скликання акціонерами позачергових загальних зборів;

3) прийняття рішення про проведення чергових або позачергових загальних зборів відповідно до статуту товариства та у випадках, встановлених про акціонерні товариства;

4) прийняття рішення про продаж раніше викуплених товариством акцій;

5) прийняття рішення про розміщення товариством інших цінних паперів, крім акцій;

6) прийняття рішення про викуп розміщених товариством інших, крім акцій, цінних паперів;

7) затвердження ринкової вартості майна у випадках, передбачених цим Законом;

8) обрання та припинення повноважень голови і членів виконавчого органу;

9) затвердження умов контрактів, які укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлення розміру їх винагороди;

10) прийняття рішення про відсторонення голови або члена виконавчого органу від здійснення повноважень та обрання особи, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу;

11) обрання та припинення повноважень голови і членів інших органів товариства;

12) обрання реєстраційної комісії, за винятком випадків, встановлених цим Законом;

13) обрання аудитора товариства та визначення умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг. У разі, якщо наглядова рада відсутня, це питання належить до компетенції виконавчого органу, якщо інше не встановлено статутом;

14) визначення дати складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядку та строків виплати дивідендів у межах граничного строку;

15) визначення дати складення переліку акціонерів, які мають бути повідомлені про проведення загальних зборів відповідно та мають право на участь у загальних зборах;

16) вирішення питань про участь товариства у промислово-фінансових групах та інших об’єднаннях, про заснування інших юридичних осіб;

17) вирішення питань, віднесених до компетенції наглядової ради , у разі злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення товариства;

18) прийняття рішення про вчинення значних правочинів у випадках, передбачених частиною першою статті 70 Закону «Про акціонерні товариства»;

19) визначення ймовірності визнання товариства неплатоспроможним внаслідок прийняття ним на себе зобов’язань або їх виконання, у тому числі внаслідок виплати дивідендів або викупу акцій;

20) прийняття рішення про обрання оцінювача майна товариства та затвердження умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг;

21) прийняття рішення про обрання (заміну) депозитарної установи, яка надає акціонерному товариству додаткові послуги, затвердження умов договору, що укладатиметься з нею, встановлення розміру оплати її послуг;

22) надсилання оферти акціонерам відповідно до статей 65-65-^{1} Закону «Про акціонерні товариства»;

23) вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно із статутом акціонерного товариства, в тому числі прийняття рішення про переведення випуску акцій документарної форми існування у бездокументарну форму існування.

Наглядова рада акціонерного товариства може утворювати постійні чи тимчасові комітети з числа її членів для вивчення і підготовки питань, що належать до компетенції наглядової ради.

3. Правління та його повноваження. Порядок формування органів управління та їх кількісний склад

Виконавчий орган акціонерного товариства здійснює управління поточною діяльністю товариства.

До компетенції виконавчого органу належить вирішення всіх питань, пов'язаних з керівництвом поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів та наглядової ради.

Виконавчий орган акціонерного товариства підзвітний загальним зборам і наглядовій раді, організовує виконання їх рішень. Виконавчий орган діє від імені акціонерного товариства у межах, встановлених статутом акціонерного товариства і законом.

Виконавчий орган акціонерного товариства може бути колегіальним (правління, дирекція) або одноосібним (директор, генеральний директор).

Членом виконавчого органу акціонерного товариства може бути будь-яка фізична особа, яка має повну цивільну дієздатність і не є членом наглядової ради чи ревізійної комісії цього товариства.

Права та обов'язки членів виконавчого органу акціонерного товариства визначаються цим Законом, іншими актами законодавства, статутом товариства та/або положенням про виконавчий орган товариства, а також контрактом, що укладається з кожним членом виконавчого органу. Від імені товариства контракт підписує голова наглядової ради чи особа, уповноважена на таке підписання наглядовою радою.

Виконавчий орган на вимогу органів та посадових осіб товариства зобов'язаний надати можливість ознайомитися з інформацією про діяльність товариства в межах, встановлених законом, статутом та внутрішніми положеннями товариства.

Особи, які при цьому отримали доступ до інформації з обмеженим доступом, несуть відповідальність за її неправомірне використання.

Кількісний склад виконавчого органу, порядок призначення його членів визначаються статутом товариства. Порядок скликання та проведення засідань колегіального виконавчого органу встановлюється статутом або положенням про виконавчий орган акціонерного товариства.

Кожний член колегіального виконавчого органу має право вимагати проведення засідання колегіального виконавчого органу та вносити питання до порядку денного засідання.

Члени наглядової ради, а також представник профспілкового або іншого уповноваженого трудовим колективом органу, який підписав колективний договір від імені трудового колективу, мають право бути присутніми на засіданнях колегіального виконавчого органу. Статутом може бути надано право іншим особам бути присутніми на засіданні колегіального виконавчого органу.

На засіданні колегіального виконавчого органу ведеться протокол. Протокол засідання колегіального виконавчого органу підписується головуючим та надається за вимогою для ознайомлення члену колегіального виконавчого органу, члену наглядової ради або представнику профспілкового чи іншого уповноваженого трудовим колективом органу, який підписав колективний договір від імені трудового колективу. Статутом акціонерного товариства може бути надано право іншим особам отримувати протокол засідання колегіального виконавчого органу для ознайомлення.

Голова колегіального виконавчого органу обирається наглядовою радою товариства, якщо інше не передбачено статутом товариства, в порядку, передбаченому статутом акціонерного товариства.

Голова колегіального виконавчого органу організовує роботу колегіального виконавчого органу, скликає засідання, забезпечує ведення протоколів засідань.

Голова колегіального виконавчого органу має право без довіреності діяти від імені товариства відповідно до рішень колегіального виконавчого органу, в тому числі представляти інтереси товариства, вчиняти правочини від імені товариства, видавати накази та давати розпорядження, обов'язкові для виконання всіма працівниками товариства. Інший член колегіального виконавчого органу в порядку, визначеному законодавством України, також може бути наділений цими повноваженнями, якщо це передбачено статутом товариства.

У разі неможливості виконання головою колегіального виконавчого органу своїх повноважень за рішенням цього органу його повноваження здійснює один із членів колегіального виконавчого органу, якщо інше не передбачено статутом або положенням про виконавчий орган акціонерного товариства. Інші особи можуть діяти від імені товариства у порядку представництва, передбаченому Цивільним кодексом України.

Порядок прийняття рішень особою, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу, встановлюється статутом акціонерного товариства.

Особа, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу, вправі без довіреності діяти від імені акціонерного товариства, в тому числі представляти його інтереси, вчиняти правочини від імені товариства, видавати накази та давати розпорядження, обов'язкові для виконання всіма працівниками товариства.

У разі неможливості виконання особою, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу, своїх повноважень, ці повноваження

здійснюються призначеною нею особою, якщо інше не передбачено статутом або положенням про виконавчий орган.

4.Ревізійна комісія. Повноваження ревізійної комісії

Для проведення перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства загальні збори можуть обирати ревізійну комісію (ревізора).

В акціонерних товариствах з кількістю акціонерів - власників простих акцій товариства, що не перевищує 100 осіб, може запроваджуватися посада ревізора або обиратися ревізійна комісія, а в товариствах з кількістю акціонерів - власників простих акцій товариства більше 100 осіб може обиратися лише ревізійна комісія.

Члени ревізійної комісії в акціонерних товариствах обираються виключно шляхом кумулятивного голосування з числа фізичних осіб, які мають повну цивільну дієздатність, та/або з числа юридичних осіб - акціонерів. Голова ревізійної комісії обирається членами ревізійної комісії з їх числа простою більшістю голосів від кількісного складу ревізійної комісії, якщо інше не передбачено статутом товариства.

Строк повноважень членів ревізійної комісії (ревізора) встановлюється на період до дати проведення чергових річних загальних зборів, якщо статутом товариства, або положенням про ревізійну комісію, або рішенням загальних зборів акціонерного товариства не передбачено інший строк повноважень, але не більше ніж на п’ять років.

Не можуть бути членами ревізійної комісії (ревізором):

1) член наглядової ради;

2) член виконавчого органу;

3) корпоративний секретар;

4) особа, яка не має повної цивільної дієздатності;

5) члени інших органів товариства.

Члени ревізійної комісії (ревізор) не можуть входити до складу лічильної комісії товариства.

Ревізійна комісія (ревізор) має право вносити пропозиції до порядку денного загальних зборів та вимагати скликання позачергових загальних зборів. Члени ревізійної комісії (ревізор) мають право бути присутніми на загальних зборах та брати участь в обговоренні питань порядку денного з правом дорадчого голосу.

Члени ревізійної комісії (ревізор) мають право брати участь у засіданнях наглядової ради та виконавчого органу у випадках, передбачених цим Законом, статутом або внутрішніми положеннями товариства.

Ревізійна комісія (ревізор) проводить перевірку фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року, якщо інше не передбачено статутом товариства. Виконавчий орган забезпечує членам ревізійної комісії (ревізору) доступ до інформації в межах, передбачених статутом або положенням про ревізійну комісію.

За підсумками перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства за результатами фінансового року ревізійна комісія (ревізор) готує висновок, в якому міститься інформація про:

- підтвердження достовірності та повноти даних фінансової звітності за відповідний період;
- факти порушення законодавства під час провадження фінансово-господарської діяльності, а також встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та подання звітності.

Питання для самостійної підготовки

1. Порядок проведення і прийняття рішень загальними зборами.
2. Голосування на загальних зборах.
3. Обрання членів Наглядової раді.
4. Кумулятивне голосування.
5. Трудові відносини з посадовими особами органів управління корпорації.
6. Відповідальність посадових осіб органів управління акціонерного товариства.
7. Заходи щодо забезпечення інформаційної прозорості в Кодексі корпоративної поведінки.
8. Конфлікти інтересів між учасниками корпоративних відносин.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Тести для перевірки знань

1. Вищим органом акціонерного товариства є:

1) правління;
2) загальні збори акціонерів;
3) ревізійна комісія;
4) наглядова рада.

2. Перелік акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, складається станом на 24 годину за:

1) 7 робочих днів;
2) 3 робочих дня;
3) 5 робочих днів;
4) 4 робочих дня.

3. Письмове повідомлення про проведення загальних зборів та їх порядок денний надсилається акціонерам персонально у строк не пізніше ніж за:

1) 60 днів;
2) 30 днів;
3) 20 днів;
4) 10 днів.

4. Значний пакет акцій це:

1) пакет із 50 і більше відсотків акцій;
2) пакет із 10 і більше відсотків акцій;
3) пакет із 25 і більше відсотків акцій;
4) пакет із 35 і більше відсотків акцій;

5. Викуп акцій – це:

1) придбання акціонерним товариством за плату розміщених ним акцій;
2) обов’язкове придбання за плату та на вимогу акціонера розміщених товариством акцій;
3) придбання акціонерним товариством розміщених ним акцій пропорційно кількості акцій певного типу та/або класу, запропонованих кожним акціонером до продажу;

4) капітал товариства, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій товариства.

6. Мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить:

1) 1000 мінімальних заробітних плат;
2) 1250 мінімальних заробітних плат;
3) 1350 мінімальних заробітних плат;
4) 1500 мінімальних заробітних плат.

7. Частина привілейованих акцій у розмірі статутного капіталу акціонерного товариства не може перевищувати:

1) 5 %;
2) 10%;
3) 20 %;
4) 25%.

8. Кількісний склад акціонерів приватного акціонерного товариства не може перевищувати:

1) 10 акціонерів;
2) 25 акціонерів;
3) 50 акціонерів;
4) 100 акціонерів.

9. Ключовими елементами статутної регламентації акціонерного товариства є:

1) статут і установчий договір;
2) статут і реєстр;
3) статут і положення про діяльність.

10. Установчі збори акціонерного товариства мають бути проведені протягом …..з дати повної оплати акцій:

1) 1 місяця;
2) 2 місяців;
3) 3 місяців;
4) 4 місяців.

11. Рішення про розміщення цінних паперів на суму, що перевищує 25 % вартості активів товариства, приймається:

1) правлінням;
2) загальними зборами акціонерів;
3) ревізійною комісією;
4) наглядовою радою.

12. Загальні збори акціонерного товариства мають кворум за умови реєстрації для участі у них акціонерів, які сукупно є власниками більше як:

1) 10 % голосуючих акцій;
2) 25 % голосуючих акцій;
3) 50 % голосуючих акцій;
4) 75 10 % голосуючих акцій.

13. Чи застосовується в акціонерному товаристві кумулятивне голосування?

1) так;
2) ні;
3) так, у окремих випадках.

14. Протокол загальних зборів акціонерного товариства складається протягом ….днів з моменту закриття загальних зборів:

1) 3 днів;
2) 5 днів;
3) 7 днів;
4) 10 днів.

15. До посадових осіб органів акціонерного товариства можна віднести:

1) голова та члени наглядової ради;
2) голова та члени виконавчого органу;
3) голова та члени ревізійної комісії;
4) голова та члени іншого, створеного органу, в межах передбачених статутом.

16. Річна фінансова звітність публічного акціонерного товариства підлягає обов'язковій перевірці:

1) загальними зборами;
2) ревізійною комісією;
3) ревізором;
4) аудитором.

17. Контрольний пакет акцій:

1) пакет із 50 і більше відсотків акцій;
2) пакет із 10 і більше відсотків акцій;
3) пакет із 25 і більше відсотків акцій;
4) пакет із 35 і більше відсотків акцій.

18. Державні акціонерні товариства - це...

1) з часткою держави 75%;
2) з часткою держави 60%
3) з часткою держави 100%.

19. Акціонерне товариство не має права проводити збори без участі держави якщо:

1) державний пакет становить 40%;
2) державний пакет становить 35%;
3) державний пакет становить 25%.

20. Акціонерами товариства можуть бути:

1) фізичні особи;
2) юридичні особи;
3) держава;
4) територіальна громада.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке акціонерне товариство, в чому полягають його відмінні риси у порівнянні із іншими господарськими товариствами?
2. Назвіть позитивні та негативні риси акціонерних товариств.
3. Які є типи акціонерних товариств?
4. Які особливості публічного акціонерного товариства?
5. Назвіть відмінні характерні риси, що відрізняють приватне акціонерне товариство від публічного?
6. Які способи створення акціонерного товариства?
7. Який порядок заснування акціонерного товариства?
8. Які етапи створення акціонерного товариства та які дії необхідно провести на кожному з них?
9. Вирішення яких питань відбувається на установчих зборах акціонерного товариства?
10. Перелік яких відомостей повинен міститись у статуті акціонерного товариства?
11. Перечисліть права та обов'язки акціонерів товариства.
12. Які переваги та обмеження мають акціонери власники привілейованих акцій?
13. Якими шляхами можливе припинення акціонерного товариства?
14. У якій черговості задовольняються вимоги кредиторів та акціонерів у разі ліквідації акціонерного товариства?

ТЕМА 4. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАЦІЯМИ

1. Стратегічне управління як інструмент реалізації потенціалу корпоративного управління
2. Види стратегічного управління
3. Поняття і процес стратегічного планування
4. Вибір стратегії корпорації та контроль її реалізації

Базові поняття: стратегічне управління, стратегія, стратегічне планування, види стратегій, контроль

Література [основна:18,20,21; додаткова:6,8]

1. Стратегічне управління як інструмент реалізації потенціалу корпоративного управління

Термін «стратегічне управління» введено у вжиток на межі 60-70 рр. XX сторіччя для підкреслення різниці між поточним управлінням на рівні виробництва (торговельно-технологічного процесу) і керівництвом, що здійснюється на вищому рівні управління корпорацією

Необхідність стратегічного управління викликана особливостями сучасного менеджменту, а саме:

- широка господарська самостійність, що забезпечує свободу прийняття рішень тим, хто відповідає за кінцеві результати функціонування корпорації на ринку;
- постійне корегування цілей і програм у залежності від стана ринку, змін у зовнішньому середовищі;
- орієнтація на досягнення запланованого кінцевого результату діяльності корпорації;
- оцінка управління в цілому тільки на основі реально досягнутих кінцевих результатів;
- використання сучасної інформаційної бази для різноманітних розрахунків при прийнятті управлінських рішень;
- проведення глибокого економічного аналізу кожного управлінського рішення;
- здатність розумно ризикувати й управляти ризиком.

Особливості стратегічного управління:

1. Стратегічне управління не дає і не може надати точної картини майбутнього. Воно тільки опрацьовує описання бажаного майбутнього стану корпорації.
2. Стратегічне управління не зводиться до набору правил, процедур, схем стосовно того, що робити при вирішенні певних задач чи конкретних ситуацій в заданих умовах.
3. Наслідки помилок стратегічного передбачення та прогнозування мають тенденцію призведення до катострофічного фіналу.

Чинники ефективності стратегічного управління корпораціями такі:

- воно орієнтує корпорація не на сьогодення, а на перспективу. Його мета забезпечити не поточний успіх корпорації, а прискорений постійний розвиток в умовах конкуренції;

- рішення будь-яких управлінських завдань корпорації завжди зіставляється з вимогами стратегії його розвитку;
- найбільш діючі стимули, у т.ч. і матеріальні, дістаються працівникам, що вносять найбільшу частку в практичну реалізацію стратегічних цілей корпорації;
- основним документом, що визначає всі напрямки розвитку корпорації є стратегічний план.

Стратегія являє собою детальний всебічний комплексний план, призначений для забезпечення здійснення місії корпорації і досягнення її цілей.

Більшість стратегій можна згрупувати за типами основних стратегій:

- стратегією контролю над витратами;
- стратегією диференціації;
- стратегією фокусування.

Оскільки місія і цілі служать орієнтиром для всіх наступних етапах розробки корпоративної стратегії, їх вибір є першим і найвідповідальнішим рішенням при стратегічному плануванні, результатом якого є визначені обмеження відповідно до напрямків діяльності, пов'язані з аналізом альтернатив її розвитку.

Залежно від масштабів намічених змін і встановленого терміну досягнення кінцевого результату цілі корпорації поділяються на короткострокові, або тактичні (результат очікується в найближчому майбутньому), середньострокові і довгострокові (стратегічні), для досягнення яких необхідно п'ять і більше років.

Цілей у корпорації може бути дуже багато, що викликає необхідність їх ранжирування. Воно полягає у виділенні головної цілі і додаткових, які нею визначаються. При цьому для досягнення головної цілі висуваються цілі другого рівня, для їх досягнення намічаються цілі третього рівня тощо.

Кінцевим результатом ранжирування є розробка дерева цілей, при створенні якого останні можуть групуватися за часовими інтервалами, функціональними і функціонально-часовими ознаками.

З усієї сукупності цілей насамперед виділяють основну, генеральну ціль, котру деякі автори (У. Кінг, Д. Кліланд) називають місією або програмною заявою організації (Ф. Котлер).

Генеральна ціль (місія) є найбільш широким за змістом і рівнем узагальнення умов і перспектив розвитку рішенням, що приймається керівництвом корпорації. Місія характеризує сутність об'єкта управління, мету його існування і властиве організації і сфері управління місце і призначення.

Глобальну (генеральну) ціль необхідно підкріпити комплексом заходів, що забезпечували б досягнення бажаного результату. У зв'язку з тим, що реалізація таких заходів вимагає визначеного часу і засобів, генеральна ціль містить у собі систему цілей щодо основних напрямків діяльності корпорації, орієнтованих на виконання нею своєї місії. Реалізація кожної з них пов'язана з розробкою власної стратегії.

2. Види стратегічного управління

Наразі більшість науковців види стратегічного управління поділяють на:

- управління шляхом вибору стратегічних позицій;
- управління шляхом ранжування стратегічних завдань;
- опрацювання надзвичайних заходів при стратегічних несподіванках;
- управління за слабкими сигналами про можливі проблеми.

Управління шляхом вибору стратегічних позицій застосовується, коли прив'язка нових стратегій корпорації до накопиченого потенціалу обмежує можливості стратегічних дій, це дозволяє застосувати накопичений досвід. Таке управління не тотожне зі стратегічним плануванням.

Управління шляхом ранжування стратегічних завдань застосовують для вирішення швидкоплинних проблем, які обумовлені поведінкою уряду, конкурентів, технічним процесам тощо

Опрацювання надзвичайних заходів при стратегічних несподіванках залежить від умов їх виникнення та прояву. Умовами стратегічних несподіванок є: проблема виникає несподівано і всупереч очікуванням, проблема виставляє нові задачі, що не відповідають минулому досвіду корпорації, нездатність вжити контрзаходів призводить або до фінансових збитків, або до зниження можливості отримання прибутку, існуюча технологія прийняття рішень на фірмі не дозволяє терміново вжити контрзаходів.

Само поняття «несподіванки» означає, що її не було передбачено (або передбачити було неможливо) через нестачу інформації, кваліфікації/досвіду, або через саму стохастичність економічних процесів

Управління за слабкими сигналами про можливі проблеми.

Сильні сигнали - очевидні і конкретні проблеми, що виявлені в результаті спостережень.

Слабкі сигнали - всі інші проблеми, що відомі за ранніми та неточними ознаками.

При високому рівні нестабільності доводиться готувати рішення ще на стадії надходження слабких сигналів з оточення корпорації.

Аналіз діяльності корпорації у ринковій економіці дає змогу виокремити фактори, що найбільш суттєво впливають на зміст стратегії корпорації:

- потреби клієнтів;
- наявність можливості та період впровадження необхідних нововведень різних типів;
- наявність необхідних ресурсів;
- можливості використання власних і залучених капіталовкладень;
- рівень діючої технології та можливості її модифікації;
- тип і масштаб використання сучасних інформаційних технологій;
- кадровий потенціал, тощо.

Отже, формування стратегії розвитку корпорації - це реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий та інтегральний підходи до діяльності корпорації, що дає можливість встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) корпорації та приводити їх у відповідність шляхом розробки та реалізації системи стратегій.

3. Поняття і процес стратегічного планування

Зміст планування як функції управління фірмою полягає у визначенні основних напрямків та пропорцій розвитку бізнесу з урахуванням матеріальних джерел його забезпечення та попиту ринку.

Стратегічні плани від інших планів та програм відрізняють:

- їх комплексний характер;
- їх практичну націленість;
- орієнтація на використання переваг корпорації.

Стратегія формується в рамках стратегічного планування, що є основним ядром стратегічного управління корпорацією, яке передує етапу реалізації стратегії.

Стратегічне планування - сукупність дій і рішень керівництва, що мають призвести до розробки специфічних стратегій, призначених для допомоги корпорації в досягненні своїх цілей; це управлінський процес розробки стратегій, що сприяють виживанню корпорації в довготерміновій перспективі.

Стратегічне планування складається з таких 6 етапів:

1. Визначення задачі або місії корпорації, що являє собою чітко сформульовану причину існування корпорації. До основних факторів, що визначають вибір місії корпорації, відносяться: історія корпорації і його культура, що включає інтереси та ціннісні установки власників і системи менеджменту; структура корпорації; якість керівництва.

2. Формулювання цілей корпорації, що являють собою конкретні вираження його задач. До основних факторів, що визначають вибір цілей корпорації, відносяться: стримуючі фактори і можливості середовища; потенціал зовнішнього середовища; внутрішні ресурси корпорації і вимоги акціонерів; загальна культура корпорації. Для цілей повинні виконуватися наступні загальносистемні вимоги: досяжність, конкретність і вимірність, сумісність, орієнтація в часі

3. Аналіз стану ринкового середовища. У рамках даного етапу виявляється ринок обслуговування і оцінюється його привабливість; характеризуються сформовані ринково-виробничі відносини. До основних досліджуваних характеристик сегментів ринку відносяться: показники конкуренції (майбутні цілі конкурентів, оцінка поточної стратегії конкурентів, аналіз можливостей конкурентів, сильні і слабкі сторони конкурентів); характеристики середовища; техніко-економічні показники; ринкові характеристики (стан ринку, його основні тенденції й основні характеристики споживачів). Дані, отримані в результаті аналізу ринкового середовища, дозволяють оцінити привабливість ринку і закласти основу розробки стратегії розвитку корпорації.

4. Виявлення й оцінка факторів мікросередовища і макросередовища, що впливають на стратегію корпорації. Визначення факторів базується на виявленні безлічі груп відносин як всередині корпорації, так і зовнішніх - з постачальниками, конкурентами, посередниками і фінансовими організаціями, а також державними установами і засобами масової інформації.

5. Формується стратегія розвитку портфеля проектів. Вибір стратегії

визначається наступними факторами: місія і цілі корпорації; внутрішня культура корпорації; фактори зовнішнього середовища; характеристики стратегій, що раніше використовувалися; поведінка акціонерів (для корпорації); прийнятні рівні ризику; загальна концепція корпорації; тимчасові обмеження на процедури прийняття стратегічних рішень.

6. Здійснюються зміни стратегічного характеру в регульованих факторах, що є детермінантами загальної стратегії розвитку корпорації. Частіше за все використовуваними детермінантами в процедурах стратегічного управління є: широта охоплення ринку; сегментація ринку; номенклатура продукції; методи реалізації продукції; якість продукції; ціни і рівні продажів продукції; продуктивність; ефективність діяльності корпорації.

4. Вибір стратегії корпорації та контроль її реалізації

Стратегія корпорації - це систематичний план його потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення слабких сторін та захист від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості.

Існує наступна класифікація та характеристика ділових стратегій:

Інтегральні стратегії розвитку та скорочення:

Базові стратегії:

- Ділові стратегії економічного зростання за рахунок розвитку ринку: широкої диференціації, сфокусованої диференціації;
- Ділові стратегії розвитку продукції (товару): інноваційного підвищення якості товару, модернізації продукту, модифікації продукту, створення принципово нової продукції;
- Ділові стратегії розвитку виробництва: стратегії спеціалізації, інтеграції, диверсифікації, ресурсозабезпечення (ресурсозбереження).

Еталонні стратегії розвитку корпорації.

Еталонні стратегії зростання:

- стратегія концентрованого росту за рахунок розвитку своєї продукції та розширення свого сегменту ринку; стратегія вертикального інтегрального розвитку корпорації за рахунок оновлення продукції, технологій та ринку.
- стратегія вертикального інтегрального розвитку корпорації за рахунок посилення контролю підсистемами поставок ресурсів та реалізації продукції;
- стратегії горизонтальної диверсифікації,
- центрованої диверсифікації,
- конгломератної диверсифікації за рахунок оновлення продукції , технологій та ринку.

Еталонні стратегії скорочення корпорації:

- стратегія скорочення малоприбуткового бізнесу;
- стратегія часткового скорочення витрат та обсягів виробництва;
- стратегія ліквідації.

Вибір рівня агресії ділових стратегій.

Пасивні стратегії: стратегія реактивна; стратегія стабілізації.

Активні стратегії: стратегія передбачення, дослідна стратегія, творчі стратегії.

За змістом стратегія корпорації повинна охоплювати рішення в області структури й обсягів виробництва, поведінки корпорації на ринках товарів, сировини, капіталі, робочої сили та технологій, стратегічні аспекти внутрішньо-фірмового управління тощо. Верхній рівень становлять вісім наступних щодо самостійних напрямків (видів) стратегії:

1. Товарно-ринкова стратегія – сукупність стратегічних рішень, що визначають номенклатуру, обсяг і якість продукції, що випускається, і способи поведінки корпорації на товарному ринку.

2. Ресурсно-ринкова стратегія – сукупність стратегічних рішень, що визначають поведінку корпорації на ринку виробничо-фінансових і інших факторів і ресурсів виробництва.

3. Технологічна стратегія – стратегічні рішення, що визначають динаміку технологій корпорації і вплив на неї ринкових факторів.

4. Інтеграційна стратегія – сукупність рішень, що визначають інтеграційні функціонально-управлінські взаємодії корпорації з іншими корпораціями.

5. Фінансово-інвестиційна стратегія – сукупність рішень, що визначають способи залучення, нагромадження й витрати фінансових ресурсів.

6. Соціальна стратегія – сукупність рішень, що визначають тип і структуру колективу працівників корпорації, а також характер взаємодії з його акціонерами.

7. Стратегія управління – сукупність рішень, що визначають характер управління корпораціям при реалізації вибраної стратегії.

8. Стратегія реструктуризації – сукупність рішень з приведення виробничо-технологічної й організаційно-управлінської структури у відповідність з умовами, що змінилися і стратегією функціонування корпорації.

Стратегічний контроль – це процес забезпечення досягнення стратегічних цілей організації шляхом постійного спостереження за її діяльністю та усунення відхилень, які при цьому виникають. Контроль може бути спрямований як на окремий вид діяльності організації, так і на всю їх сукупність.

Можна виокремити три основні етапи контролю:

1) вимірювання реальних процесів, що здійснюються в організації;

2) порівняння результатів реального виконання із заздалегідь встановленими стандартами;

3) реакція на порівняння (коригуючі дії).

Аналіз моделі процесу контролю свідчить, що власне процесу контролю передує встановлення стандартів. Стандарти являють собою специфічні цілі, на підставі яких оцінюється прогрес щодо їх досягнення. Вони мають бути визначеними ще в процесі виконання функції планування.

Виділяють три основні етапи процесу контролю: Етап 1. Вимірювання реальних процесів, що здійснюються в організації. Етап 2. Порівняння

результатів реального виконання із встановленими стандартами. Етап 3. Реакція на порівняння.

Питання для самостійної підготовки

1. Визначення параметрів системи стратегічного планування корпорації.
2. Система погодження та затвердження стратегічних і поточних планових документів.
3.Сутність та критерії формування системи стратегічного моніторингу. Зв'язок результатів моніторингу з цілями та стратегією корпорації.
4.Характеристика підходів та загальні закономірності встановлення корпоративних цілей.
5.Особливості визначення корпоративної місії та забезпечення її взаємозв'язку з місіями корпоративних формувань.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Тести для перевірки знань

1. **Стратегічне управління - це:**

1) комплекс процесів та способів розробки й реалізації стратегії розвитку підприємства;
2) втілення системного підходу до управління;
3) система принципів, завдань і методів для досягнення поставленої мети;
4) комплекс дій і рішень, необхідних для здійснення місії підприємства.

2.Завдання стратегічного управління полягає:

1) підготовці фірми до можливих змін ринкової ситуації, протистояння несприятливим впливам випадкових чинників;
2) розподіл ресурсів та виявлення внутрішніх резервів підприємства;
3) раціональній організації виробництва та створенні раціональної організаційно-управлінської структури;
4) адаптації до зовнішнього середовища та проведенні відповідної кадрової політики підприємства.

3.До основних особливостей стратегічного управління належать:

1) ставлення до персоналу як джерела благополучності підприємства, використання системного та ситуаційного підходу, спрямованість на виробництво товарів з метою одержання максимально можливого прибутку;
2) орієнтація на постійну зміну у зовнішньому середовищі, розрахунок ефективності системи управління на основі прибутковості і раціонального використання потенціалу, пошук і творче освоєння нових можливостей всередині підприємства;
3) ставлення до персоналу як джерела благополучності підприємства, пошук нових можливостей всередині підприємства та в конкурентній боротьбі, використання системного та ситуаційного підходу;
4) націленість на тривалу перспективу розвитку підприємства, пошук нових можливостей у конкурентній боротьбі, ставлення до персоналу як джерела благополучності підприємства, використання системного та ситуаційного підходу.

4. Виберіть правильне визначення стратегії:

1) узагальнююча модель дій, необхідна для координації діяльності підприємства у перспективному періоді;
2) розрахована на перспективу система заходів, яка забезпечує досягнення цілей підприємства;
3) детальний, всебічний комплексний план, призначений для доцільного розподілу стратегічних ресурсів;
4) розрахований на перспективу комплекс заходів, який передбачає реагування на зміни у зовнішньому середовищі.

5.Формулювання стратегічних цілей, постановка завдань, визначення політики підприємства, формування організаційної структури, яка відповідає стратегії підприємства, - це компетенція менеджерів:

1) вищого стратегічного рівня;
2) оперативного рівня;
3) середнього координуючого рівня;
4) адміністративного рівня.

6.Стратегічне планування - це:

1) розрахована на перспективу система заходів, яка забезпечує досягнення конкретних цілей компанії;
2) процес створення та підтримування стратегічної відповідності між цілями підприємства та його можливостями, що передбачає розробку й реалізацію специфічної стратегії;
3) комплекс специфічних прийомів та способів, які забезпечують розробку стратегії підприємства;
4) набір дій та рішень для розробки й реалізації стратегії.

7.Мета підприємства - це:

1) глобальна мета діяльності підприємства на ринку;
2) генеральна мета підприємства, яка визначає його призначення;
3) довгостроковий орієнтир підприємства;
4) напрямок діяльності підприємства.

8.Місія в широкому розумінні розглядається як:

1) кількісні та якісні орієнтири діяльності підприємства;
2) сформульований зміст існування підприємства;
3) філософія підприємства, яка визначає принципи та цінності, відповідно до яких підприємство здійснює свою діяльність;
4) словесне викладення загальної і специфічної стратегії підприємства.

9. Формулювання місії повинно відображати:

1) цільові орієнтири підприємства, сферу його діяльності, філософію підприємства і тип управлінської системи підприємства;
2) можливості підприємства та способи здійснення діяльності, сферу його діяльності, філософію підприємства, методи управління підприємством;
3) сферу діяльності підприємства та його цільові орієнтири, принципи відносин із зовнішнім середовищем;
4) цільові орієнтири підприємства та сферу його діяльності, філософію підприємства, можливості підприємства та способи їхньої реалізації.

10. Вибір місії підприємства здійснюється на основі:

1) аналізу сильних та слабких сторін підприємства, оцінки позицій у конкурентній боротьбі;
2) аналізу зовнішніх можливостей та небезпек, оцінки стратегії;
3) чіткого визначення споживачів та їх потреб, які підприємство може задовольнити;
4) можливостей ресурсів, необхідних для досягнення стратегічних цілей підприємства.

11. Вибір стратегії здійснюється на основі:

1) внутрішнього потенціалу підприємства, порівняння перспектив розвитку в різних видах діяльності;
2) порівняння перспектив розвитку підприємства в різних видах діяльності;
3) розподіл ресурсів між видами діяльності, результатів оцінки минулих стратегій, встановлених пріоритетів цілей;
4) встановлення пріоритетів цілей, урахування чинника часу, розподіл ресурсів між видами діяльності.

12. Перевірка вибору певної стратегії здійснюється за такими напрямками:

1) відповідність стратегії потенціалу і можливостям підприємства, прийнятність ризику та відповідність генеральній меті діяльності;
2) відповідність стратегії стану та вимогам зовнішнього оточення, відповідність стратегії потенціалу та можливостям підприємства, відповідність стратегії становищу підприємства на ринку;
3) прийнятність ризику, відповідність потенціалу і можливостям підприємства, відповідність

стратегії стану та вимогам зовнішнього оточення;
4) відповідність стратегії конкурентної політики підприємства, відповідність стратегії потенціалу та можливостям підприємства, відповідність стратегії структурі підприємства.

13. Потенціал підприємства - це:
1) сукупність ресурсів, які є в розпорядженні підприємства, і здатність його співробітників до їхнього використання з метою одержання максимального прибутку;
2) сукупність наявних ресурсів підприємства та здатність його співробітників до їх використання з метою одержання максимального ефекту;
3) внутрішні можливості підприємства, використовувані у процесі формування стратегії;
4) здатність фахівців підприємства до використання наявних ресурсів підприємства у процесі реалізації стратегії.

14. Яка система управління застосовується в умовах виникнення цілком несподіваних і непередбачених подій:
1) управління на основі контролю;
2) управління на основі екстраполяції;
3) управління на основі передбачення змін;
4) управління на основі гнучких екстрених рішень.

15. При раптовому (всупереч очікуванням) виникненні проблеми підприємству слід використовувати: а) систему управління на основі передбачення змін;
1) систему управління на основі ранжирування стратегічних завдань;
2) систему управління за «слабкими» сигналами навколишнього середовища;
3) систему управління в умовах стратегічних несподіванок.

16. «Слабкі» сигнали - це:
1) очевидні, конкретні проблеми, виявлені внаслідок спостереження;
2) неточні проблеми, виявлені внаслідок спостереження;
3) проблеми, відомі давно, але не мають конкретного шляху розв'язання;
4) проблеми, відомі за ранніми і неточними ознаками.

17. Що є головною метою стратегічного управління підприємством в умовах ринку?
1) створення умов для самофінансування;
2) максимізація прибутку, який одержує підприємство;
3) поширення обсягів діяльності та частки ринку;
4) зміцнення конкурентоспроможності підприємства.

18.Для чого необхідно визначати стратегічні цілі діяльності підприємства?
1) для усвідомлення бажаного стану функціонування підприємства;
2) для виявлення конкурентної переваги підприємства на ринку по відношенню до основних конкурентів.

19.Що являють собою тактичні задачі, які стоять перед підприємством?
а) засіб вирішення проблемних ситуацій, з якими стикається підприємство;
б) шляхи та методи досягнення цілей, які стоять у поточний час перед підприємством;

20.Які фактори впливають на формування стратегічних цілей функціонування підприємства?
1) внутрішні проблеми, з якими стикається підприємство;
2) зміни у зовнішньому середовищі функціонування підприємства через державне регулювання;
3) зміни на ринку діяльності підприємства;
4) весь взаємозв'язок економічних, соціальних та політичних умов функціонування.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть передумови посилення стратегічного характеру управління корпорацією.
2. Дайте визначення стратегічного менеджменту.
3. Опишіть структуру стратегічного менеджменту.

4. Перерахуйте функціональні галузі застосування стратегічної політики в корпорації.
5. Які етапи виділяють у розвитку стратегічного управління?
6. Опишіть особливості моделей стратегічного менеджменту в зарубіжних країнах.
7. Що означає термін «стратегія»?
8. Які визначення стратегії Ви знаєте?
9. Назвіть види загальних стратегій корпорації.
10. Які Ви знаєте види стратегії зростання?
11. Які Ви знаєте види стратегії скорочення?
12. Дайте визначення стратегічного контролю.
13. Дайте визначення поняття «стратегічне планування».
14. Які основні завдання вирішуються в процесі стратегічного планування?
15. Як сприймається місія у широкому розумінні?
16. Як сприймається місія у вузькому розумінні?
17. Назвіть складники місії корпорації.
18. Яку роль відіграє місія у системі стратегічного менеджменту?
19. Дайте визначення стратегічним цілям корпорації.
20. Назвіть сфери формування стратегічних цілей корпорації.

ТЕМА 5. ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

1. Рейтингові оцінки якості корпоративного управління
2. Фактори підвищення ефективності корпоративного управління
3. Показники та особливості оцінювання ефективності корпоративного управління
4. Організаційна ефективність: сутність, параметри та методи оцінки

Базові поняття: рейтинг, рейтингування, рейтингове агентство, особливості національного законодавства, тип власності, органи управління, суспільний тиск, організаційна ефективність

Література [основна: 20,23; додаткова:2,4,8]

1. Рейтингові оцінки якості корпоративного управління.

На сучасному етапі розвитку українських підприємств корпоративне управління розглядається як фактор підвищення ефективності господарської діяльності. Методика визначення рейтингових оцінок дає змогу комплексно проаналізувати усі елементи існуючої системи корпоративного управління на підприємствах та диференціювати їх в залежності від рівня якості управління.

Зміст окремих категорій рейтингування охарактеризовано у вітчизняних нормативно-правових актах. Так, згідно ЗУ «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» під рейтингуванням слід розуміти діяльність із надання професійних послуг на ринку цінних паперів, спрямовану на визначення кредитоспроможності об’єкта рейтингування, що може бути проведена рейтинговим агентством.

Рейтинг корпоративного управління - результат оцінки практики корпоративного управління компанії, пов’язаних із цим ризиків, інформаційної прозорості компанії, а також рівня захисту інтересів власників та інших зацікавлених осіб.

Оцінка рівня корпоративного управління суб'єкта господарської діяльності здійснюється з метою визначення відповідності принципів управління, які введені і використовуються в тій чи іншій компанії – загальноприйнятим принципам, які лежать в основі ефективного корпоративного управління і можуть застосовуватися в правових, економічних та політичних умовах.

У світовій практиці оцінки якості корпоративного управління компаній застосовується методика присвоєння рейтингів. Розробкою методик оцінювання корпоративного управління, насамперед для країн з перехідною економікою, займалися агенство Standard&Poor's, Інститут корпоративного права і управління РФ, Brunswick UBS Warburg, Російський інститут директорів та рейтингове агентство «Експерт-РА» тощо. Характеристику методик корпоративного управління представлено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Методики оцінювання якості корпоративного управління

Розробник	Шкала оцінювання	Об'єкти оцінювання
Stasndard & Poor's (S&P Corporate Governance Score – CGS)	10-бальна шкала	Структура власності; відносини з фінансово зацікавленими особами, фінансова прозорість, розкриття інформації; склад та практика роботи ради директорів; правове середовище, регулювання, інформаційна інфраструктура, інфраструктура ринку
Інвестиційний банк Brunswick UBS Warburg	72–бальна шкала: 72- максимальні ризики, 0- мінімальні ризики	Непрозорість, розмивання акціонерного капіталу, злиття, реструктуризація, банкрутство, обмеження на купівлю і володіння акціями, ініціативи у сфері корпоративного управління, ведення реєстру
Інститут корпоративного права і управління (CORE-rating)	від 0 до 200	Відсутність ризиків; розкриття інформації; структура ради директорів та виконавчі органи; структура акціонерного капіталу; основні права акціонерів; історія корпоративного управління
Консорціум РІД та рейтингового агентства «Експерт РА»	4 класи (рівні): А-високий; В-задов.; С-низький; D-незадов. (під- клас SD – серйозні порушення норм КУ)	Права акціонерів, діяльність органів управління і контролю, розкриття інформації, до- тримання інтересів інших зацікавлених сторін та корпоративна соціальна відповідальність
Консалтингова фірма Deminor (Брюссель)	10-бальна шкала	Дотримання прав акціонерів та виконання ними своїх обов'язків; виплата дивідендів; прозорість процедур корпоративного управління; структура і функції керівних органів акціонерного товариства
Інтегральний індекс корпоративного управління Українського інституту розвитку фондового ринку (CGI)	значення від -1 до +1	Індекс рівня розвитку корпоративного права в країні (права акціонерів, прозорість інформації, взаємодія з зацікавленими сторонами), індекс рівня регуляторного впливу уповноважених органів влади на процес корпоративного управління в країні, індекс рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах
Рейтингове агентство	рівень А (вищий) - рівень Е (нижчий),	Структура власності, права власників та інших зацікавлених сторін, механізми управління й контролю,

"Кредит- Рейтинг"	рейтинги рівнів B, C й D мають проміжне значення	рівень розкриття інформації, аудит
Ренкінг корпоративного управління журналу Euromoney	від 0 % (повна відсутність позитивних ознак) до 100 % (ідеал)	Прозорість структури власності; фінансова прозорість, структура ради директорів і процес прийняття нею рішень; взаємини з акціонерами; збалансованість інтересів менеджменту й акціонерів компанії
Індекс розвитку корпоративного управління (CGR) за методикою Кричтон-Міллера та Уормана	0-5 -дуже високий, 6-10 – високий, 11-20-середній, 21-28-низький	Оцінка чинного законодавства, оцінка правових процесів, оцінка регуляторного режиму, оцінка «етичного покриття»

Спільним в усіх методиках залишається те, що вони торкаються оцінки забезпечення прав акціонерів, ефективності діяльності ради директорів та правління, реалізації інформаційної прозорості структури власності та характеру взаємовідносин з зацікавленими особами.

Рейтингові оцінки, отримання яких відповідно до закону є обов'язковим, мають право визначати виключно уповноважені рейтингові агентства та/або міжнародні рейтингові агентства. Міжнародні рейтингові агентства обов'язково повинні бути визнані Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Особа набуває право визначати рейтингові оцінки з дати видачі їй Свідоцтва про включення до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств.

Особа включається до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств за результатами конкурсного відбору. Переможцем конкурсу може бути декілька осіб.

Міжнародне рейтингове агентство набуває право визначати рейтингові оцінки з дати включення його до переліку визнаних Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

При визначенні рейтингової оцінки, визначення якої є обов'язковим за законом, уповноважене рейтингове агентство зобов'язане використовувати Національну шкалу.

Національна шкала поділяється на дві групи рівнів - інвестиційний та спекулятивний. Національна шкала, а також поділ кожної групи рівнів на відповідні рівні затверджується Кабінетом Міністрів України.

Визначення рейтингової оцінки міжнародним рейтинговим агентством здійснюється за шкалою, яка прийнята таким агентством.

Випадки обов'язкового визначення рейтингової оцінки емітентів та цінних паперів визначаються законом. Визначення рейтингової оцінки потребують такі емітенти:

1) підприємства, у статутних капіталах яких є державна частка;

2) підприємства, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави;

3) підприємства, які займають монопольне (домінуюче) становище.

Обов'язковість визначення рейтингової оцінки не залежить від форми власності, підпорядкування чи інших ознак емітента.

Визначення рейтингової оцінки, якщо інше не встановлено законом, потребують усі види боргових та іпотечних емісійних цінних паперів, які не розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і можуть розповсюджуватися шляхом публічного розміщення, купуватися та продаватися на фондовій біржі, крім державних цінних паперів та цінних паперів, емітованих Державною іпотечною установою.

Обов'язковість визначення рейтингової оцінки цінних паперів не залежить від емітента, способу їхньої емісії, порядку розміщення чи інших ознак.

В Україні сформовано перелік **(**Рішення про включення до переліку міжнародних рейтингових агентств, визнаних НКЦПФР**)** Міжнародних рейтингових агентств, які мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів: Fitch Ratings (Велика Британія, Сполучені Штати Америки), Moody's Investors Service (Сполучені Штати Америки), Standard and Poor's (Сполучені Штати Америки), дочірні компанії, які знаходяться під операційним контролем Moody's Investors Service Inc. Також існує перелік уповноважених рейтингових агентств, що включені до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств: Товариство з обмеженою відповідальністю «Рейтингове агентство «ІВІ – Рейтинг», Товариство з обмеженою відповідальністю «РЮРІК», Товариство з обмеженою відповідальністю «РЕЙТИНГОВЕ АГЕНТСТВО «ЕКСПЕРТ – РЕЙТИНГ», Товариство з обмеженою відповідальністю «Кредит-Рейтинг», Товариство з обмеженою відповідальністю «Рейтингове агентство «СТАНДАРТ-РЕЙТИНГ».

2.Фактори підвищення ефективності корпоративного управління.

Ефективність корпоративного управління визначають як результат поєднання чотирьох факторів, які застосовують відповідно до національної або регіональної специфіки: особливості національного законодавства, тип власності, органи управління, суспільний тиск. Вивчаючи їх, можна досягнути глибшого розуміння національного «регуляційного» середовища, з яким взаємодіють корпорації.

Концептуалізація корпоративного управління за цими уявленнями дозволяє дослідити та зрозуміти сили, які впливають на компанію. Можна ідентифікувати сили, від яких залежить поведінка компанії, і розглянути суперечливі вимоги, що впливають на її діяльність. Звичайно, ці елементи постійно змінюються.

Причому не існує критеріїв, за якими можна скласти «рейтинг» регуляційних законів і норм, типів власності чи суспільних традицій як джерел впливу на корпорацію.

Загальна характеристика регуляційних систем. Мета регламентації забезпечення такого стану, коли корпорації, задовольняючи свої цілі, водночас сприяють (або хоча б не заважають) зростанню суспільного добробуту.

Обсяг регуляції. Корпоративне законодавство в країнах із ринковою економікою майже скрізь однакове, і регуляційна система є головним

орієнтиром для правління та ради директорів, бо дуже чітко конкретизує сподівання щодо поведінки корпорації.

Суворість. На відміну від попередньої характеристики суворість регуляційних актів неоднакова не тільки в різних країнах, а й у різних регіонах однієї країни і залежно від того, у якій галузі промисловості їх застосовують.

Джерела. Із погляду корпорацій джерело регуляційного тиску має виняткове значення. Міра відповідальності корпорацій залежить від того, на якому рівні введено закони: міжнародному, національному, державному чи галузевому; це формальні законодавчі акти або неформальні, дотримувані на практиці правила. Від джерела залежить міра «слухняності» компанії, а також «ціна» згоди на додержання того чи іншого стандарту.

Запровадження. Ефективність будь якої ухвали визначають механізми її запровадження, які, власне, забезпечують її виконання. Ці механізми в різних національних середовищах дуже різні. Неодмінною умовою запровадження правила має бути гарантія, що з цього правила немає винятків.

Найпомітніший вияв експансії законодавства, що спостерігається протягом останніх 20 років, – перехід контролю за корпоративною діяльністю з корпоративного простору до громадського. Ця ситуація мала неминуче виникнути через масштаби, складність та географічну розпорошеність корпоративної діяльності. У разі, якщо уряд не запроваджує тих або інших норм, то їх, у цьому випадку, створюють самі корпорації.

Суспільний тиск. Державна система регуляції залишилася б порожньою оболонкою, якби не існувало тиску з боку суспільства, яке вимагає певної покори від корпорації. Ігнорування суспільного тиску може призвести до негативних наслідків для діяльності компанії. Бажання і можливості населення чинити тиск на бізнес у різних країнах дуже різний; вони є наслідком політичного та соціального розвитку суспільства.

Типи власності. У суспільстві приватна та/або державна власність – це найголовніші чинники підзвітності корпорацій.

Державна власність. Державну форму власності як спосіб забезпечення підзвітності та відповідальності перед товариством по різному використовують в різних країнах і навіть в одній країні у разі політичних змін. Досвід різних країн Заходу та Сходу показав, що державна власність не гарантує підзвітності. Притаманний усім суспільствам плюралізм робить неминучою взаємодію ділових кіл з державною бюрократією, а це, в свою чергу, породжує плутанину й неефективність.

Приватна власність. Приватні власники завжди були могутньою і таємничою силою, що «управляла» європейськими та американськими корпораціями. Поступово власність розпорошувалася між приватними акціонерами і вплив власників змінювався. Чотири типи власності змінюють один одного, утворюючи щось подібне до циклічного процесу.

3. Показники та особливості оцінювання ефективності корпоративного управління

Виділено три основні групи показників, які є необхідними та достатніми при оцінці ефективності корпоративного управління:

1. Показники, що відображають ступінь дотримання в компанії принципів корпоративного управління:

– ступінь захищеності прав акціонерів;

– рівень участі зацікавлених осіб, ступінь розкриття інформації;

– рівень захисних заходів від поглинання компанії;

– рівень керівництва компанії;

– якісний рівень проведення аудиту та формування бухгалтерської звітності.

2.Показники, що характеризують результати фінансово-господарської діяльності компанії:

– динаміка обсягу реалізації товарів;

– динаміка прибутку від звичайної діяльності до оподаткування;

– динаміка статутного капіталу;

– динаміка рентабельності акціонерного капіталу;

– динаміка рентабельності праці робітників апарату управління;

– динаміка показника дивідендної прибутковості акції;

– динаміка показника дивідендного виходу;

– динаміка ринкової капіталізації компанії.

3.Показники, що відображають ризики корпоративного управління:

– рівень ризику «розмивання» частки акціонерів в статутному капіталі;

– ступінь обґрунтованості введення трансфертного ціноутворення;

– ступінь імовірності банкрутства;

– рівень ризику від реорганізації компанії;

– рівень ризику від зміни корпоративної структури компанії (незавершеність консолідації холдингів);

– рівень ризику від відсутності представників міноритарних акціонерів у складі ради директорів;

– рівень ризику, пов’язаний з участю в акціонерних товариствах держави як акціонера.

4. Організаційна ефективність: сутність, параметри, підходи до її визначення

Організаційна ефективність має на меті оцінити вплив системи менеджменту, організаційної культури, методів прийняття рішень та інших параметрів на ефективність реалізації стратегічних цілей корпорації.

У науковій літературі пропонується розрізняти наступні аспекти організаційної ефективності:

- внутрішню ефективність – ефективність з точки зору використання внутрішніх можливостей організації (управління її внутрішніми ресурсами);
- зовнішню ефективність – ефективність з погляду використання зовнішніх можливостей організації. Дана складова великою мірою обумовлюється станом організаційного оточення, особливо його інституційними складовими, про що вже говорилось раніше;

- загальну ефективність – ефективність як сукупність двох її складових: внутрішньої і зовнішньої ефективності. Висока загальна ефективність досягається за рахунок гнучкої системи управління організацією, яка дає змогу оперативно перерозподіляти її ресурси відповідно до так званих – викликів зовнішнього середовища;
- ринкову ефективність, яка показує, наскільки повно організація задовольняє потреби споживачів порівняно з альтернативними способами їхнього задоволення;
- цільову, чи стратегічну ефективність, яка відображає ступінь досягнення цілей організації;
- витратну або тактичну (операційну) ефективність, яка відображає економічність способів перетворення ресурсів у процесі виробничої діяльності підприємства;
- ефективність інноваційного проекту, яка характеризується системою показників, що відображають співвідношення витрат і результатів, пов'язаних із його реалізацією.

Існують наступні підходи до визначення організаційної ефективності:

1. Цільовий підхід є одним із сучасних інструментів всебічної комплексної оцінки організаційної ефективності, досить широко застосовуваних у практиці управління. Основна його ідея - ефективність організації визначається її здатністю досягати поставленої мети.
2. Системний підхід визначає корпорацію з оцінці організаційної ефективності як відкриту систему.
3. Внутрішньо-організаційний підхід визначає ефективність як внутрішню координацію, стабільність, погодженість усіх процесів, за якої поставлені завдання будуть досягнуті оптимальним способом при мінімальних витратах.
4. Конкурентний підхід передбачає залежність критерію ефективності від того, чиїм інтересам цей критерій відповідає. Звичайно акціонери, постачальники, клієнти, менеджери, персонал різних структурних підрозділів розглядають корпорацію з різних точок зору.

Питання для самостійної підготовки

1.Ефективність корпоративного управління як досягнення балансу інтересів.
2.Критерії фінансової оцінки якості різних систем корпоративного управління: показники зворотності банківських кредитів, акціонерна вартість і вартість «учасників».
3.Методичні підходи до визначення ефективності корпоративного управління.
4.Напрями підвищення ефективності управління корпораціями.
5.Оцінка ефективності механізмів корпоративного управління.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Тести для перевірки знань

1. Кредитний рейтинг – це:

1) це діяльність з надання професійних послуг на ринку цінних паперів, спрямована на визначення кредитоспроможності об'єкта рейтингування, яка може бути проведена рейтинговим агентством;

2) це умовний вираз кредитоспроможності об’єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов’язання за національною шкалою кредитних рейтингів;
3) характеризує рівень спроможності емітента цінних паперів своєчасно та в повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за борговими зобов’язаннями відносно боргових зобов’язань інших позичальників;
4) рейтингова оцінка цінних паперів емітента - характеризує рівень спроможності позичальника (емітента) своєчасно та у повному обсязі обслуговувати зобов’язання за цінними паперами.

2. Рейтингова оцінка емітента – це:

1) це діяльність з надання професійних послуг на ринку цінних паперів, спрямована на визначення кредитоспроможності об’єкта рейтингування, яка може бути проведена рейтинговим агентством;
2) це умовний вираз кредитоспроможності об’єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов’язання за національною шкалою кредитних рейтингів;
3) характеризує рівень спроможності емітента цінних паперів своєчасно та в повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за борговими зобов’язаннями відносно боргових зобов’язань інших позичальників;
4) рейтингова оцінка цінних паперів емітента - характеризує рівень спроможності позичальника (емітента) своєчасно та у повному обсязі обслуговувати зобов’язання за цінними паперами.

3. Рейтингова оцінка емітента – це:

1) це діяльність з надання професійних послуг на ринку цінних паперів, спрямована на визначення кредитоспроможності об’єкта рейтингування, яка може бути проведена рейтинговим агентством;
2) це умовний вираз кредитоспроможності об’єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов’язання за національною шкалою кредитних рейтингів;
3) характеризує рівень спроможності емітента цінних паперів своєчасно та в повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за борговими зобов’язаннями відносно боргових зобов’язань інших позичальників;
4) рейтингова оцінка цінних паперів емітента - характеризує рівень спроможності позичальника (емітента) своєчасно та у повному обсязі обслуговувати зобов’язання за цінними паперами.

4. Рейтингова оцінка цінних паперів емітента – це:

1) це діяльність з надання професійних послуг на ринку цінних паперів, спрямована на визначення кредитоспроможності об’єкта рейтингування, яка може бути проведена рейтинговим агентством;
2) це умовний вираз кредитоспроможності об’єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов’язання за національною шкалою кредитних рейтингів;
3) характеризує рівень спроможності емітента цінних паперів своєчасно та в повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за борговими зобов’язаннями відносно боргових зобов’язань інших позичальників;
4) рейтингова оцінка цінних паперів емітента - характеризує рівень спроможності позичальника (емітента) своєчасно та у повному обсязі обслуговувати зобов’язання за цінними паперами.

5. Відповідно до якого законодавчого акті України під рейтингуванням слід розуміти діяльність із надання професійних послуг на ринку цінних паперів, спрямовану на визначення кредитоспроможності об’єкта рейтингування, що може бути проведена рейтинговим агентством:

1) Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»;
2) Закон України «Про депозитарну систему України»;
3) Закон України «Про акціонерні товариства»;
4) Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні».

6. Хто затверджує перелік міжнародних рейтингових агентств, які мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів:
1) Антимонопольний комітет;
2) КМУ;
3) Нацкомфінпослуг;
4) НКЦПФР.
7. Які з нищевказаних уповноважених рейтингових агентств, включені до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств:
1) Fitch Ratings;
2) Moody's Investors Service;
3) ТОВ «Кредит-Рейтинг»;
4) Standard and Poor's.
8. Чи існують єдині критерії щодо визначення рейтингової оцінки емітентів та цінних паперів:
1) так;
2) ні.
9. Ефективність корпоративного управління визначають як результат поєднання факторів:
1) особливості національного законодавства;
2) тип власності;
3) органи управління;
4) суспільний тиск.
10. До показників, що відображають ступінь дотримання в компанії принципів корпоративного управління відносять:
1) динаміка обсягу реалізації товарів;
2) динаміка прибутку від звичайної діяльності до оподаткування;
3) рівень ризику «розмивання» частки акціонерів в статутному капіталі;
4) ступінь захищеності прав акціонерів.
11. До показників, що характеризують результати фінансово-господарської діяльності компанії:
1) рівень керівництва компанії;
2) якісний рівень проведення аудиту та формування бухгалтерської звітності;
3) динаміка показника дивідендної прибутковості акції;
4) рівень ризику, пов'язаний з участю в акціонерних товариствах держави як акціонера.
12. До показників що відображають ризики корпоративного управління не належать:
1) рівень керівництва компанії;
2) динаміка статутного капіталу;
3) ступінь імовірності банкрутства;
4) рівень ризику від реорганізації компанії.
13. Організаційна ефективність :
1) відображає різноманітні вартісні показники, що характеризують проміжні й кінцеві результати виробництва на підприємстві. Формами прояву економічної ефективності є різноманітні економічні ефекти: зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, що виготовляється, збільшення прибутку, зниження матеріаломісткості, фондомісткості, трудомісткості продукції тощо;
2) поняття, що відображає поліпшення соціальних умов життя людей (покращення умов праці і побуту, поліпшення зовнішнього довкілля, підвищення рівня зайнятості і безпеки життя людей, скорочення тривалості робочого тижня без зменшення заробітної плати, ліквідація важкої фізичної праці тощо);
3) має на меті оцінити вплив системи менеджменту, організаційної культури, методів прийняття рішень та інших параметрів на ефективність реалізації стратегічних цілей корпорації.

14. Які існують підходи до визначення організаційної ефективності:
1) цільовий підхід;
2) системний підхід;
3) внутрішньо-організаційний підхід;
4) конкурентний підхід.
15. В економічній літературі вирізняють 4 підходи до визначення організаційної ефективності:
1) системний, вибірковий, науковий, конкурентний;
2) системний, логічний, емпіричний, конкурентний;
3) системний, цільовий, внутрішньо-організаційний, конкурентний;
4) цільовий, системний, вибірковий, науковий.
16. Скільки виділяють груп показників, які є необхідними та достатніми при оцінці ефективності корпоративного управління:
1) 3;
2) 4;
3) 5;
4) 6.
17. Які аспекти організаційної ефективності виділяють:
1) внутрішню ефективність;
2) загальну ефективність;
3) ринкову ефективність;
4) ефективність інноваційного проекту.
18. Ідея ефективності організації визначається її здатністю досягати поставленої мети відповідає:
1) системному підходу;
2) цільовому підходу;
3) конкурентному підходу;
4) Внутрішньо-організаційному.
19. Ринкова ефективність відображає:
1) ступінь досягнення цілей організації;
2) економічність способів перетворення ресурсів у процесі виробничої діяльності підприємства;
3) наскільки повно організація задовольняє потреби споживачів порівняно з альтернативними способами їхнього задоволення;
4) використання внутрішніх можливостей організації (управління її внутрішніми ресурсами).
20. Цільова ефективність відображає:
1) ступінь досягнення цілей організації;
2) економічність способів перетворення ресурсів у процесі виробничої діяльності підприємства;
3) наскільки повно організація задовольняє потреби споживачів порівняно з альтернативними способами їхнього задоволення;
4) використання внутрішніх можливостей організації (управління її внутрішніми ресурсами).

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення рейтингуванню.
2. Що таке рейтинг корпоративного управління.
3. Назвіть найбільші світові рейтингові агентства.
4. Що виступає об’єктом рейтингового оцінювання корпоративного управління.
5. Що є спільним у всіх рейтингових методиках оцінювання корпоративного управління.
6. Які фактори визначають ефективність корпоративного управління.

7. Які групи показників виділяють для оцінювання ефективності корпоративного управління.
8. Які показники відображають ступінь дотримання в компанії принципів корпоративного управління.
9. Які показники відображають результати фінансово-господарської діяльності компанії.
10. Які показники відображають ризики корпоративного управління.
11. Що таке ефективність.
12. Які види ефективності виділяють.
13. Організаційна ефективність – це……..
14. Які виділяють аспекти організаційної ефективності
15. Які існують підходи до визначення організаційної ефективності.
16. Назвіть основні напрями підвищення ефективності управління корпораціями.
17. Охарактеризуйте ефективність корпоративного управління як досягнення балансу інтересів.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Сутність корпоративного управління
2. Характеристика елементів корпоративного управління
3. Суб'єкти та об'єкти корпоративного управління
4. Функції корпоративного управління
5. Різновиди організаційних об'єднань корпоративного типу
6. Корпоративні права в системі управління
7. Корпоративне середовище підприємства
8. Історія появи й етапи становлення корпоративної форми власності у світі
9. Корпоративна культура та її роль у корпоративному управлінні
10. Різновиди організаційних об'єднань корпоративного типу в різних секторах економіки
11. Система корпоративних відносин
12. Акціонерне товариство як об'єкт корпоративного управління
13. Рівні складності корпоративних структур і прийняття господарських рішень
14. Формування і реалізація корпоративних інтересів
15. Державне регулювання корпоративного сектора. Форми і функції державного регулювання
16. Суб'єкти управління державними підприємствами та корпоративними правами
17. Особливості організаційного та економічного механізму управління корпораціями з державними частками
18. Конфлікт інтересів. Регулювання конфлікту інтересів за допомогою внутрішніх корпоративних документів
19. Форми державного регулювання ринку цінних паперів
20. Роль і функції Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку
21. Антимонопольне регулювання в корпоративному секторі
22. Управління корпоративними правами держави
23. Податкова політика в корпоративному секторі України
24. Сутність та роль депозитарної системи в корпоративному регулюванні. Види депозитарної діяльності та її суб'єкти
25. Управління рухом акцій на первинних і вторинних ринках
26. Фінансові посередники в системі корпоративного управління.
27. Основні організаційні форми фінансового посередництва
28. Система органів корпоративного управління
29. Загальні збори акціонерів та їх повноваження
30. Наглядова рада та причини її створення, повноваження
31. Ревізійна комісія. Повноваження ревізійної комісії
32. Правління та його повноваження
33. Порядок формування органів управління та їх кількісний склад
34. Ключові учасники корпоративних відносин: світовий досвід та вітчизняна практика
35. Трудові відносини з посадовими особами органів управління корпорації
36. Відповідальність посадових осіб органів управління акціонерного товариства
37. Заходи щодо забезпечення інформаційної прозорості в Кодексі корпоративної поведінки
38. Конфлікти інтересів між учасниками корпоративних відносин
39. Стратегічне управління як інструмент реалізації потенціалу корпоративного управління
40. Особливості стратегічного управління корпораціями. Визначення параметрів системи стратегічного планування корпорації
41. Система погодження та затвердження стратегічних і поточних планових документів
42. Сутність та критерії формування системи стратегічного моніторингу. Зв'язок результатів моніторингу з цілями та стратегією корпорації
43. Особливості визначення цілей та корпоративної місії та забезпечення їх взаємозв'язку з

місіями корпоративних формувань
44. Визначення цілей діяльності корпорацій
45. Характеристика підходів та загальні закономірності встановлення корпоративних цілей
46. Особливості визначення корпоративної місії та забезпечення її взаємозв'язку з місіями корпоративних формувань
47. Рейтингові оцінки якості корпоративного управління
48. Критерії фінансової оцінки якості різних систем корпоративного управління: показники зворотності банківських кредитів, акціонерна вартість і вартість «учасників»
49. Методичні підходи до визначення ефективності корпоративного управління
50. Фактори підвищення ефективності корпоративного управління
51. Показники та особливості оцінювання ефективності корпоративного управління
52. Напрями підвищення ефективності управління корпораціями
53. Оцінка ефективності механізмів корпоративного управління
54. Організаційна ефективність: сутність, параметри та методи оцінки
55. Ефективність корпоративного управління як досягнення балансу інтересів

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ З КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Акції - це цінні папери без установленого терміну обігу, що засвідчують пайову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджують членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дають право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства.

Акції привілейовані певного класу - дають власникові переважне право на одержання дивідендів, а також на пріоритетну участь у розподілі майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління (у певних випадках).

Акції прості - дають право їх власнику брати участь у загальних зборах акціонерів з правом голосу з усіх питань його компетенції, а також право на отримання дивідендів, а у разі ліквідації акціонерного товариства - право на отримання частини його майна.

Акціонер - фізична або юридична особа, що володіє акціями певного акціонерного товариства.

Акціонерне товариство - вид товариства, статутний фонд якого розділений на певне число акцій рівної номінальної вартості. Визнається юридичною особою і відповідає за зобов'язаннями в межах майна, що йому належить. Відповідальність кожного акціонера обмежена вартістю його акцій.

Андеррайтинг - укладення торговцем цінними паперами договорів щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цих цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом

Анулювання акцій - сукупність дій акціонерного товариства по припиненню дії всіх прав, наданих цими акціями.

Аутсайдер - акціонер, не причетний до безпосередньої роботи акціонерного товариства.

Афілійовані особи - юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи; сім'ї фізичної особи - чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини), які спільно провадять господарську діяльність; фізична особа та члени її сім'ї, які спільно провадять господарську діяльність, і юридична особа, якщо ця фізична особа та/або члени її сім'ї здійснюють контроль над юридичною особою.

Балансова вартість цінних паперів - вартість активів акціонерного товариства в розрахунку на один цінний папір. Синонім: «книжкова» вартість.

Банкрутство - пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Бездокументарна форма випуску цінного паперу - обліковий запис, зроблений хоронителем цінних паперів, що є підтвердженням права власності на цінний папір.

Брокерська діяльність - укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи.

Вексель - безумовне грошове зобов'язання однієї сторони сплатити іншій стороні визначену суму грошей у певному місці і в певний строк.

Виконавчі органи управління - Генеральний директор/ Президент і Правління здійснюють керівництво поточною діяльністю товариства і організовують виконання рішень загальних зборів акціонерів і ради директорів (наглядової ради) товариства.

Викуп акцій - придбання акціонерним товариством за плату розміщених ним акцій.

Викуплені власні акції - акції, що були продані, а потім викуплені емітентом і не були повторно пущені їм у обертання або анульовані.

Відкрита інформація - відомості, що призначені для публічного поширення серед необмеженого кола осіб.

Встановлений мінімум для кворуму загальних зборів - загальні збори акціонерів правомочні (мають кворум), якщо в них взяли участь акціонери, що володіють в сукупності

більш ніж половиною голосів розміщених голосуючих акцій товариства.

Глобальний сертифікат - документ, що містить інформацію про випуск цінних паперів, оформляється емітентом після завершення емісії цінних паперів, зберігається Центральним депозитарієм цінних паперів

Голосуюча акція - акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства.

Господарські товариства - підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами через об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку.

Грошові розрахунки - переказ коштів, що здійснюється в порядку, встановленому законом порядку.

Депозитарна діяльність - діяльність професійних учасників депозитарної системи України та Національного банку України щодо надання послуг із зберігання та обліку цінних паперів, обліку і обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, емітентів, депозитаріїв-кореспондентів, осіб, які провадять клірингову діяльність, Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках (, депонентів, а також надання інших послуг, які відповідно до цього Закону мають право надавати професійні учасники депозитарної системи України;

Депонент - власник цінних паперів, співвласники цінних паперів, нотаріус, на депозит якого внесено цінні папери, яким рахунок у цінних паперах відкривається депозитарною установою на підставі відповідного договору про обслуговування рахунка в цінних паперах, а також депозитарна установа, яка відкриває собі рахунок у цінних паперах на підставі наказу керівника цієї депозитарної установи. Національний банк України може бути депонентом у випадках, передбачених законом

Делістинг - процедура виключення цінних паперів з реєстру фондової біржі, якщо вони не відповідають правилам фондової біржі, з подальшим припиненням їх обігу на фондовій біржі або переведенням у категорію цінних паперів, допущених до обігу без включення до реєстру фондової біржі

Державне регулювання ринку цінних паперів - здійснення державою комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів та їх похідних та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері

Дивіденд - це частина прибутку (платіж), що проводиться на користь власника (довірених осіб власника) корпоративних прав, емітованих юридичною особою внаслідок розподілу частини її прибутку.

Дивідендна політика - принципи розподілу прибутку компанії на резерви і засоби для виплати акціонерам у формі дивідендів.

Дивідендний дохід - сума щорічного дивіденду в процентному вираженні від ціни акції або у фіксованій грошовій сумі.

Домінуючий контрольний пакет акцій - пакет у розмірі 95 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства

Емісійна вартість акції - це ціна, по якій акції розміщаються акціонерним товариством, тобто пропонуються їхнім першим власникам.

Емісійний прибуток - різниця між емісійною і номінальною вартістю акцій акціонерного товариства, включається не в обсяг його валового доходу.

Емісія - визначена чинним законодавством сукупність і послідовність дій емітента щодо розміщення цінних паперів.

Емітент цінних паперів - це юридична особа, яка від свого імені випускає цінні папери і зобов'язується виконувати обов'язки, що випливають з умов їх випуску.

Загальні збори акціонерів - вищий орган управління акціонерним товариством.

Значний правочин - правочин (крім правочину з розміщення товариством власних акцій), учинений акціонерним товариством, якщо ринкова вартість майна (робіт, послуг), що є його предметом, становить 10 і більше відсотків вартості активів товариства, за даними останньої річної фінансової звітності.

Злиття - форма реорганізації, що передбачає виникнення нового товариства, яке в повному обсязі є правонаступником двох чи кількох товариств, які припиняють свою

діяльність.

Значний пакет акцій - пакет із 10 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.

Значний контрольний пакет акцій - пакет у розмірі 75 і більше відсотків простих акцій публічного акціонерного товариства

Іменна акція - пайовий цінний папір із указівкою власника, якому належать права, засвідчені цінним папером.

Інвестиції - сукупність фінансових, майнових, технологічних і інтелектуальних цінностей, вкладених в об'єкти підприємницької діяльності з метою одержання прибутку або соціального ефекту.

Індосамент - передавальний напис на ордерному цінному папері, що посвідчує перехід прав на цінний папір та прав за цінним папером до іншої особи в установленому законодавством порядку.

Індосант - власник ордерного цінного паперу (його уповноважена особа), який вчиняє індосамент. Індосамент може бути повним (іменним) - виписаним на ім'я (найменування) конкретної особи або бланковим (на пред'явника) - виписаним без зазначення імені (найменування) особи.

Інформація відкрита - це відомості, які призначені для вільного поширення серед необмеженого кола осіб.

Інформація конфіденційна - це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні чи розпорядженні особи, поширюються за її бажанням та відповідно до встановлених нею умов та правил.

Інформація таємна - це відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю та їх розголошення завдає шкоди особі, суспільству, державі.

Категорії акцій - класифікація акцій у залежності від обсягу наданих прав. Розрізняють дві категорії акцій: прості і привілейовані (преференційні).

Кваліфікована більшість при ухваленні особливо важливих рішень - рішення за рядом питань (наприклад, внесення змін в статут, реорганізація, ліквідація товариства та ін.) приймаються загальними зборами акціонерів більшістю в 3/4 голосів акціонерів - власників голосуючих акцій, що беруть участь у загальних зборах акціонерів.

Кейрецу - великі корпоративні конгломерати і холдинги.

Клірингова діяльність - діяльність з визначення зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, підготовка документів (інформації) для проведення розрахунків, а також створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів

Коефіцієнт покриття відсотків - показник, що використовується при оцінці стійкості акціонерного товариства. Розраховується при наявності облігаційної позики як відношення балансового прибутку до витрат на відсотки. Вважається, що емітент облігацій забезпечує гарне процентне покриття, якщо значення коефіцієнта покриття знаходиться в межах від 3 до 5.

Коефіцієнт покриття привілейованих дивідендів - показник, що використовується при оцінці стійкості акціонерного товариства. Визначається відношенням чистого прибутку до дивідендів по привілейованих акціях.

Коефіцієнт прибутковості - показник, що використовується при оцінці ступеня прибутковості акціонерного товариства. Розраховується як співвідношення величини прибутку від реалізації і виторгу від реалізації.

Конвертовані цінні папери - цінні папери, що дають власникові право обміняти їх на прості акції і стать повноправним акціонером. До них відносяться привілейовані акції, облігації, права на покупку акцій за пільговою ціною і т.п. Конвертований цінний папір розглядається як еквівалент простої акції, якщо її прибутковість у день випуску менше, ніж 2/3 поточної середньої прибутковості дуже надійної облігації.

Консолідація акцій - збільшення номінальної вартості акцій з одночасним зменшенням їхньої кількості без зміни обсягу емісії. У результаті консолідації кілька акцій конвертуються в одну нову акцію тієї ж категорії (типу).

Контроль - вирішальний вплив або можливість здійснення вирішального впливу на

господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішення органами управління суб'єкта господарювання, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання.

Контрольний пакет акцій - пакет із 50 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства; сукупність акцій, що знаходяться в одного власника, що дозволяє йому контролювати діяльність акціонерного товариства і розпоряджатися капіталом інших акціонерів.

Конфлікт інтересів - це ситуація, в якій посадова особа органу управління акціонерного товариства має особисту зацікавленість (пряму, опосередковану чи потенційну), що перевищує загальноприйняту зацікавленість у результатах виконуваної роботи.

Корпоративне управління - систему відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством.

Корпоративний капітал - виступає у двох формах: реального капіталу (основні та оборотні фонди) та капіталу, представленого корпоративними правами у вигляді цінних паперів. Роздвоєння корпоративної власності проявляється в тому, що власником реального капіталу корпорації виступає саме акціонерне товариство, а власниками цінних паперів - акціонери

Корпоративні права - сукупність майнових і немайнових прав акціонера - власника акцій товариства, які випливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Корпорація - ділова організація, розглянута як незалежне утворення, власність якого представлена частками в капіталі. Корпорація має три відмітні характеристики: відділення власності від управління й обмежена відповідальність, тобто її відповідальність перед власниками обмежена її ресурсами; здатність укладати контракти і володіти власністю; передане право власності, що забезпечує існування корпорації за межами терміну життя її власників.

Корпорація - це договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників.

Котирування - механізм визначення та/або фіксації на фондовій біржі ринкової ціни емісійного цінного паперу, що перебуває в обігу на такій біржі

Кредитний рейтинг - це умовний вираз кредитоспроможності об'єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов'язання за національною шкалою кредитних рейтингів

Кумулятивне голосування - голосування під час обрання органів товариства, коли загальна кількість голосів акціонера помножується на кількість членів органу акціонерного товариства, що обираються, а акціонер має право віддати всі підраховані таким чином голоси за одного кандидата або розподілити їх між кількома кандидатами.

Лістинг - сукупність процедур із включення цінних паперів до реєстру фондової біржі та здійснення контролю за відповідністю цінних паперів і емітента умовам та вимогам, установленим у правилах фондової біржі

Міноритарний акціонер - акціонер, неафілійований з «внутрішніми» акціонерами, не пов'язаний з компанією якими-небудь економічними відносинами, і при цьому кількість голосуючих акцій, що йому належать, не надає вплив на схвалювані загальним збором рішення, і як наслідок, інтереси якого можуть не бути враховані менеджментом і контролюючим акціонером.

Нерозподілений прибуток - частина чистого прибутку акціонерного товариства, що не виплачена у вигляді дивідендів його акціонерам. Поділяється на асигновану (авторизовану), тобто яка має цільове призначення, і неасигновану (неавторизовану) - не має цільового

призначення частини.

Номінальна вартість акції - умовна величина, виражена в грошовій формі, що визначає частину майна акціонерного товариства, що приходиться на одну акцію.

Норма прибутковості - співвідношення величини дивіденду на акцію з її курсовою вартістю. Звичайно використовується курс акцій на кінець року або їх середня ринкова ціна за рік. При складанні біржових таблиць як показник курсу акції застосовують курс останньої угоди дня або закриття біржі. Величина дивіденду - прогнозована.

Об'єднання капіталів - не передбачають особистої участі в управлінні, представництві і базуються на об'єднанні капіталів, тобто в них домінує майновий елемент - для участі в об'єднанні потрібно зробити майновий внесок.

Об'єднання осіб (персональні об'єднання) - передбачають особисту участь в управлінні, представництві, здійсненні функцій по виробництву, до них належать повне і командитне товариство.

Облігація - цінний папір з фіксованим доходом на пред'явника або іменна, що представляє собою боргове термінове процентне зобов'язання позичальника (емітента).

Обмеження на число голосів для одного акціонера - статутом акціонерного товариства можуть бути встановлені обмеження кількості акцій, що належать одному акціонеру, і їх сумарної номінальної вартості, а також максимального числа голосів, що надаються одному акціонеру.

Обов'язковий викуп акцій - обов'язкове придбання за плату та на вимогу акціонера розміщених товариством акцій .

Особи, що діють спільно - фізичні та/або юридичні особи, які діють на підставі правочину між ними і узгоджують свої дії для досягнення спільної мети.

Офіційний друкований орган - одне з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку .

Оцінка фінансової незалежності емітента - процес аналізу структури засобів емітента по видах і напрямкам використання, що дозволяє визначити, наскільки акціонерне товариство незалежно від позикового капіталу і наскільки велика гарантія погашення їм своїх боргів.

Перетворення - це форма реорганізації, внаслідок якої юридична особа одного виду «перетворюється» в юридичну особу іншого виду, або відбувається зміна її організаційно-правової форми; до юридичної особи, яка виникла знову, переходять усі права і обов'язки юридичної особи, що припинила свою діяльність, відповідно до передавального акту.

Повідомлення акціонерам - повідомлення, що містить передбачену законом та статутом акціонерного товариства інформацію і направляється адресату листом з описом вкладення та повідомленням про вручення.

Повнота інформації, що розкривається - розкриття інформації в обсязі, встановленому вимогами нормативних актів.

Поділ і виділення - форми реорганізації, що передбачають виникнення нової юридичної особи; базуються на бажанні сконцентрувати зусилля керівництва на головному напрямі діяльності підприємства, не відволікаючись на другорядні (недостатньо прибуткові) види діяльності та не допускаючи розпорошення ресурсів; межі правонаступництва юридичних осіб, які знову виникли під час поділу і виділення, визначаються розподільним балансом.

Політика виплати дивідендів акціями - різновид дивідендної політики акціонерного товариства, що припускає одержання акціонерами замість грошей додаткового пакета акцій. У цьому випадку акціонери фактично не одержують нічого, оскільки виплачений їм дивіденд дорівнює по величині зменшенню приналежних їм засобів, капіталізованих в акціях.

Політика гарантованого мінімуму і екстра-дивідендів - різновид дивідендної політики акціонерного товариства, що припускає регулярні виплати фіксованих дивідендів і періодичні - у випадку успішної діяльності - екстра- дивідендів, що представляють собою премію, нараховану до величини регулярних дивідендів.

Політика постійного процентного розподілу прибутку - різновид дивідендної політики акціонерного товариства, що припускає незмінність значення відносини величини дивіденду на звичайну акцію до величини чистого прибутку на акцію (норма виплат по дивідендах або дивідендний вихід).

Політика фіксованих дивідендних виплат - різновид дивідендної політики акціонерного товариства, що припускає регулярну виплату дивідендів у незмінному розмірі протягом тривалого часу безвідносно до зміни курсової вартості акцій акціонерного товариства.

Посадові особи органів акціонерного товариства - фізичні особи - голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізора акціонерного товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства.

Поточна платоспроможність емітента - забезпеченість акціонерного товариства мобільними засобами для погашення короткострокової заборгованості.

Пропорційний викуп акцій - придбання акціонерним товариством розміщених ним акцій пропорційно кількості акцій певного типу та/або класу, запропонованих кожним акціонером до продажу.

Проста більшість голосів - більш як 50 відсотків голосів акціонерів, які брали участь у загальних зборах

Правління - виконавчо-розпорядницький орган акціонерного товариства, що здійснює оперативне управління всією потоковою діяльністю акціонерного товариства.

Прибуток на акціонерний капітал - показник, що використовується при оцінці ступеня прибутковості акціонерного товариства. Визначається як відношення різниці між чистим прибутком акціонерного товариства і сумою дивідендів по привілейованих акціях до числа простих акцій.

Приєднання - форма реорганізації, при якій нова юридична особа не виникає, а товариство, до якого відбувається приєднання, стає правонаступником всіх прав та обов'язків товариства, що приєднується.

Проста більшість голосів - більш як 50% голосів акціонерів, які брали участь у загальних зборах.

Ревізійна комісія акціонерного товариства - наглядовий і контролюючий орган, головна функція якого полягає у здійсненні контролю за фінансово-господарською діяльністю правління акціонерного товариств.

Реєстр акціонерів - це складений на певну дату перелік акціонерів (власників іменних цінних паперів) та номінальних утримувачів, який є одним з основних корпоративних документів Товариства; дає можливість ідентифікувати акціонерів, а також кількість, номінальну вартість та категорію акцій, що їм належать; власники акцій отримують статус акціонера і всі пов'язані з цим статусом права лише після того, як відповідні відомості про них буде внесено до реєстру акціонерів.

Реорганізація - передбачає правонаступництво однією юридичною особою за всіма зобов'язаннями (під час злиття, приєднання, перетворення) чи частини зобов'язань (під час виділення, поділу) іншої юридичної особи.

Ринкова вартість акції - ціна покупки і продажі акції на вторинному ринку цінних паперів, на якому обертаються раніше випущені акціонерним товариством акції.

Розкриття інформації - забезпечення доступності інформації про діяльність компанії і корпоративних подіях всім зацікавленим в цьому особам незалежно від цілей отримання даної інформації за процедурою, що гарантує її знаходження і отримання.

Розміщені цінні папери - цінні папери акціонерного товариства, відчужені ним на користь інших осіб у порядку, встановленому законодавством.

Розподільний баланс - баланс знову створеного підприємства в процесі реорганізації способом поділу чи виділення на момент реорганізації.

Система управління корпорацією - елементи законодавчо обов'язкових норм і специфічні розроблені приписи, притаманні даній фірмі.

Статут акціонерного товариства - основний документ акціонерного товариства як юридичної особи, що визначає вичерпним образом напрямок і характер його діяльності, процедуру і періодичність вибору правління і його повноважень, основні економічні і фінансові аспекти, умови припинення існування компанії і ряд інших важливих положень, що відносяться до діяльності суспільства.

Статутний капітал - капітал товариства, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій товариства; первісна сума капіталу компанії (товариства, товариства), визначена її статутом і формована в основному за рахунок виторгу від продажу акцій. Включає номінальну сумарну вартість випущених акцій і обсяги вкладень засобів сторонніх організацій усіх форм власності. Синоніми: дозволений, основний, номінальний, оплачений, передплатний і зареєстрований капітал.

Статутний фонд - сума засобів, необхідна для початку діяльності товариства, утворена за рахунок внесків засновників (акціонерів) в обмін на акції товариства.

Стійкість акціонерного товариства - здатність товариства регулярно обслуговувати проведені позики, тобто робити виплати по відсотках.

Стратегічний інвестор - інвестор, метою авансування капіталу якого є одержання довгострокового контролю над діяльністю акціонерного товариства й економічних результатів від цього контролю поза полем фондового ринку.

Теорія нарахування дивідендів по залишковому принципу - підхід до дивідендної політики акціонерного товариства, що припускає, що величина дивідендів не впливає на зміну сукупного багатства акціонерів, тому дивіденди повинні нараховуватися після того, як проаналізовані всі можливості для ефективного реінвестування прибутку.

Товариство з додатковою відповідальністю - товариство, статутний фонд якого поділений на частки, розмір яких визначається в установчих документах. Учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного фонду, а у разі їх недостатності - додатково майном, що їм належить, пропорційно до розміру внеску кожного учасника до статутного фонду. Максимальний розмір відповідальності учасників передбачається в установчих документа.

Філія - структурно відособлена частина юридичної особи, що знаходиться за межами розміщення органа управління юридичної особи і здійснює ту саму діяльність (виробничу, наукову і тому подібну), що і юридична особа в цілому. У філії є своє керівництво, що підпорядковується органу управління юридичної особи і діє на підставі доручення, що видається відповідним органом управління юридичної особи.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) - сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів)

Форма випуску цінного паперу - зовнішня оболонка існування цінного папера, форма її зовнішнього вираження. Розрізняють дві форми: документарну і бездокументарну.

Цінні папери - юридично оформлені комерційні документи, що є паперовим еквівалентом реального капіталу і які приносять прибуток їхньому власникові, а також засвідчують право власності на активи: акції, облігації, векселя, акцепти, чеки, депозитні й інвестиційні сертифікати, ощадні бони, коносаменти, й інші фондові цінності.

Члени виконавчого органу - посадові особи - члени колегіального виконавчого органу. Статус члена виконавчого органу має також особа, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу товариства.

Юридична особа - суб'єкт, що має відособлене майно, що може від свого імені одержувати майнові і немайнові, пов'язані з майновими права і нести обов'язки, а також бути позивачем і відповідачем у суді та арбітражному суді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.
3. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI.
4. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII.
5. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 02 2006 р. N 3480-IV.
6. Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012 № 5178-VI.
7. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР.
8. Положення про провадження депозитарної діяльності, затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 735 від 23.04.2013р.
9. Положення про припинення депозитарною установою провадження професійної діяльності на фондовому ринку - депозитарної діяльності, затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 431 від 08.04.2014р.
10. Положення про порядок забезпечення існування іменних цінних паперів у бездокументарній формі, затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 47 від 22.01.2014р.
11. Порядок переведення випущених емітентом у документарній формі акцій на пред'явника в іменні акції, затверджений рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 804 від 24.06.2014р.
12. Порядок передачі інформації, що міститься у системі реєстру власників іменних цінних паперів, до системи депозитарного обліку, затверджений рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 729 від 18.04.2013р.
13. Положення про глобальний сертифікат та тимчасовий глобальний сертифікат, затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 1332 від 30.07.2013р.
14. Порядок скасування реєстрації випусків акцій, затверджений рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 737 від 23.04.2013р.
15. Положення про порядок здійснення емісії облігацій підприємств, облігацій міжнародних фінансових організацій та їх обігу, затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 2998 від 27.12.2013р.
16. Задихайло Д.В. Корпоративне управління : навч. посіб. / Д.В. Задихайло, О.Р. Кібенко, Г.В. Назарова. -Х. : Еспада, 2003. - 688 с.
17. Козаченко А.В. Корпоративное управление : учеб. для вузов / А.В. Козаченко, А.Е. Воронкова. - К. : Либра, 2004. - 368 с.
18. Кныш М.И. Стратегическое управление корпорациями / М.И. Кныш, В.В. Пучков, Ю.П. Тютиков. - СПб. : КультИнформПресс. - 2002. - 239 с.
19. Небова М.І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання : навч. посіб. / М.І. Небова. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 295 с.
20. Россинский В.И. Основи корпоративного управлення : учеб. пособие / В.И. Россинский. - Ростов н/Д : Феникс ; Новосибирск : Сибирские соглашения, 2006. - 252 с.
21. Храброва Й.А. Корпоративное управление: вопросы интеграции. Аффилированные лица, организационное проектирование, интеграционная динамика / Й.А. Храброва. - М. : Издат. Дом АЛЬПИНА, 2000.
22. Корпоративне управління : навч. посіб. / О.Є. Кузьмін, Л.І. Чернобай, А.О. Босак та ін. - Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2004. - 172 с.
23. Корпоративний менеджмент : учеб. пособ. для вузов / И.И. Мазур, В. Д. Шапиро, Н.Г. Ольдерогге, В.И. Шеин. - Омега-Л, 2010. - 784 с.

Додаткова

1. Андрушків Б. М. Корпоративне управління : Навч. посібник. Реком. МОНУ для студ. ВНЗ / Б. М. Андрушків, С. П. Черничинець. – К. : Кондор, 2011. – 528 с.
2. Довгань Л.С. Корпоративне управління [Електронний ресурс] : Навч. посібник. Реком. МОНУ для студ. ВНЗ / Л. С. Довгань, В. В. Пастухова, Л. М. Савчук. – К : Кондор, 2007. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).
3. Євтушевський В.А. Основи корпоративного управління : Навчальний посібник для студентів економічних спец. / В. А. Євтушевський. – Київ : Знання-Прес, 2002. – 317 с.
4. Ігнатьєва І.А. Корпоративне управління : Підручник. Затвердж. МОНУ для студ. ВНЗ / І. А. Ігнатьєва, О. І. Гарафонова. – К. : ЦУЛ, 2013. – 600с.
5. Мальська М.П. Корпоративне управління: теорія та практика : Підручник / М. П. Мальська, Н. Л. Мандюк, Ю. С. Занько. – К. : ЦУЛ, 2012. – 360 с.
6. Мальська М.П. Управління діяльністю підприємств корпоративного типу (АТ і ТзОВ) : підручник / М. П. Мальська, Н. Л. Мандюк, Ю. С. Занько. – К. : ЦУЛ, 2013. – 290 с.
7. Небава М.І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання : Реком. МОНУ як навчальний посібник для студ. ВНЗ / М. І. Небава. – К : ЦНЛ, 2004. – 295 с.
8. Орлова Н.С. Корпоративне управління (у схемах і таблицях) : Навч. посібник для студ. ВНЗ / Н. С. Орлова. – Львів : Магнолія 2006, 2010. – 209 с. – (Вища освіта в Україні).
9. Поважний О.С. Корпоративне управління : Підручник. Затв. МОНмолодьспорт України для студ. ВНЗ / О. С. Поважний, Н. С. Орлова, А. О. Харламова. – К. : Кондор, 2013. – 244 с.
10. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 52 від 24.01.2008 р. «Проект нової редакції Принципів корпоративного управління України, затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку №571 від 11.12.2003 р.» // Відомості Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2008. – № 38. – С. 12–27.
11. Світовий банк - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine].
12. Сэр А. Кэдбери «Отчет по финансовым аспектам корпоративного управления в Великобритании», 1992 г. 2
13. Супрун Н.А З історії акціонерного підприємництва в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наук. праць. – Дніпропетровськ, 2003. – вип.176. – С.11-16.
14. https://www.nssmc.gov.ua
15. http://csd.ua/
16. OECD Corporate Governance Principles [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/ 31557724.pdf.

Навчально-методичне видання

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

курс лекцій для студентів ОС «Магістр» спеціальності 073 «Менеджмент»

Укладач О.В. Феєр

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26